

Vilniaus universitetas
Istorijos Fakultetas
Naujosios istorijos katedros
II magistrinių studijų kurso
studentė Sigita Ilonienė

*Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 – 1940 metais: teisinė padėtis, religinė
organizacija, visuomeninė politinė sklaida*

Magistro darbas

Vadovas
Dr. G. Potašenko

Vilnius
2007

TURINYS

<i>Įvadas</i>	2
<i>Šaltinių ir istoriografijos apžvalga</i>	7
<i>1. Teisinė Sentikių Bažnyčios Lietuvoje padėtis</i>	12
<i>2. Sentikių Bažnyčios Lietuvoje religinė organizacija:</i>	
<i>2.1 Suvažiavimai</i>	24
<i>2.2 Sentikių centrinė taryba</i>	30
<i>3. Sentikių Bažnyčios Lietuvoje visuomeninė politinė sklaida</i>	38
<i>Išvados</i>	41
<i>Šaltinių ir Literatūros sąrašas</i>	43
<i>Priedas Nr.1 Sentikių Bažnyčios Lietuvoje organizacinė struktūra 1922 – 1940</i>	45
.....	
<i>Priedas Nr. 2. grafikas Stačiatikių ir Sentikių Bažnyčių finansavimas 1928 – 1940 m.</i>	46
<i>Priedas Nr. 3 diagrama Gyventojų Lietuvoje pagal sentikių, stačiatikių ir evangelikų liuteronų tikybas skaičiaus ir jų tikybinėms organizacijoms skiriamų lėšų santykis procentais</i>	47

Ivadas

Bažnyčios, tautos, valstybės ir žmogaus santykiai išlieka aktualūs iki šių dienų. Religija išlieka integralia prigimtinių žmogaus teisių dalimi, nepaisant to, jog, anot H. Arendt: *žmogaus teisių deklaracija XVIII a. pabaigoje buvo istorijos posūkio taškas. Ji reiškė nei daugiau, nei mažiau kaip štai ką: nuo dabar Teisės šaltinis turi būti Žmogus, o ne Dievo įsakymai ar istorijos papročiai... ,Deklaracija paskelbė žmogaus išlaisvinimą nuo bet kokios globos ir pranešė, kad dabar jis jau yra suaugęs*

Už viso to glūdėjo kita potekstė, kurią Deklaracijos kūrėjai suvokė tik iš dalies. Žmogaus teisių paskelbimas kartu buvo traktuojamas kaip naujoje epochoje labai reikalinga globa, nes dabar individai nebebuvo apsaugoti savo luominės priklausomybės, kuri jiems buvo duota paties gimimo fakto, be to, jie nebebuvo tikri savo lygybe prieš Dievą, kaip krikščionys.

Kita vertus...žmogus vargu ar buvo traktuojamas kaip visiškai emancipuota, visiškai izoliuota būtybė, savo orumą puoselėjanti savyje neapeliuodama į tam tikrą aukštesnę jį aprėpiančią tvarką...Paradoksas, glūdinis neatimamų žmogaus teisių deklaracijoje, iš pat pradžių buvo tas, kad toji deklaracija buvo orientuota į „abstraktų“ žmogų, kuris, atrodo, neegzistavo niekur, nes net laukiniai gyveno tam tikroje socialinėje santvarkoje....Kadangi žmonija nuo Prancūzijos revoliucijos laikų buvo suvokiama kaip tautų šeima, pamažu tapo akivaizdu, kad žmogaus įvaizdis yra ne individas, o tauta.....Žmonės be valstybės, kaip mažumos, buvo įsitikinę, kad nacionalinių teisių praradimas tapatus žmogaus teisių praradimui, kad pirmasis praradimas neišvengiamai sukelia antrąjį....¹.

Nors pokyčiai, kurių metu žmogus save pradeda suvokti ne per priklausomybę religijai, o per priklausomybę tautiniam dariniui, siekia XVIII a., religijų istorijos tyrinėjimai nepraranda savo aktualumo. Juolab, kad *religijos* samprata apima ne tik atskiro žmogaus tikėjimą Dievu, bet ir žmonių grupės sakralinių funkcijų atlikimą, todėl šia prasme suvokiamos religijos sinonimu tampa religinės organizacijos (Bažnyčios).

Iš minėto aktualumo ženklų Lietuvoje derėtų paminėti Lietuvos kaip Marijos žemės įvaizdžio populiarumą. Nepaisant to, jog šiandien Bažnyčia atskirta nuo Valstybės, jaučiama gana nemenka jos įtaka mūsų visuomenėje. Bažnyčiose tuokiamasi, krikštijami vaikai, galiausiai pagrindinės katalikiškos šventės paskelbtos valstybinėmis.

Bažnyčių (religijų) istorinių tyrimų aktualumą patvirtina ir viešosios nuomonės apklausa:remiantis 2007 m. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro "Vilmorus" Lietuvos

¹ Arendt H. Totalitarizmo ištakos. – Vilnius: Tyto alba, 2001. P. 291 – 292.

gyventojų požiūriu į institucijas 2007 m. vasario mėn. apklausų duomenimis tarp patikimiausių institucijų bažnyčia užima antrą vietą po švietimo.²

2001 m. Gyventojų ir būstų visuotinio surašymo duomenimis sentikiai sudarė 0,78 % visų Lietuvos tikinčiųjų gyventojų.³

Sentikių Bažnyčios Lietuvoje (toliau SBL) kaip Lietuvos kultūrinio paveldo dalies kūrėjos istorinių tyrimų reikšmę patvirtina ir valstybės įstatymai. Sentikių religinei bendruomenei suteiktas tradicinės Lietuvos religinės bendruomenės statusas⁴

Temos aktualumą lemia ir etninių konfliktų paaštrėjimas įvairiuose pasaulio regionuose, nes religinės bendruomenės gali būti susiformavusios etniniu pagrindu. Savaimė suprantama, kad kiekviename regione etniniai konfliktai turi savo specifiką, tačiau visus juos vienija ir bendra problematika. Bendra problematika stebima ir laiko pjūvyje. Kokios tos bendros tarptautinių konfliktų problemos? Jos pačios įvairiausios. Tai tautinių mažumų statusas tarptautiniuose teisės aktuose (žmogaus teisių deklaracija), atskirų valstybių teisinė politika mažumų atžvilgiu, religijos įtaka tautinių mažumų integracijos ar dezintegracijos procesams. Religinių organizacijų veikla gali būti susijusi su nacionaliniais procesais taip pat ir su nacionalinių mažumų integracijos problema. Šios organizacijos gali būti tiek konfliktų katalizatoriumi, tiek daryti stabilizuojančią įtaką. Tarpukario Sentikių organizacijos (Bažnyčios) Lietuvoje veikla ypatingai susijusi su sentikių kaip tautinės mažumos integracija, nes sentikiai pasižymi dviguba tapatybe ir yra *etnokonfesinė grupė*⁵ Per Lietuvos Sentikių Bažnyčios tyrimą galima stebėti, ne tik sentikių bendruomenei, bet ir visai Lietuvos visuomenei būdingas tendencijas, apie kurias kalbėjo H. Arendt. Minėtas tyrimas reikalingas išsamesniam Bažnyčios ir Valstybės 1918 – 1940 m. santykių istoriniam vaizdui atskleisti ir jį papildyti.

Pasirinkto tiriamojo darbo problema yra konfesinės mažumos t.y. Sentikių Bažnyčios (vienos iš rusų stačiatikių atšakos) savivaldos formavimasis nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu, jos prisitaikymas prie pakitusių politinių, ekonominių, socialinių sąlygų, sprendžiant savivaldos, švietimo klausimus, bei santykius su Lietuvos valstybe.

Nagrinėjamos temos chronologinės ribos pasirinktos neatsitiktinai. 1918 – 1940 m. - ne tik politinių, bet ir Lietuvos visuomenės mentaliteto, gyvenimo būdo, naujos tapatybės formavimosi ir

² http://www.vilmorus.lt/index.php?lng=lt&page_id=16&news_id=5

³ Lietuvos statistikos metraštis V. 2003. 304.P.

⁴ LR religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas 1995 10 04 //

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289917&p_query=&p_tr2=

⁵ Potašenko G. Lietuvos sentikiai: lauko tyrimų aktualumas ir sentikių tyrimo perspektyva // Etnologiniai ir folkloristiniai tyrinėjimai: ekspedicijų medžiaga ir patirtis V. 1997

įsitvirtinimo pokyčių ribos. Remiantis 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis 1,59% visų gyventojų sudarė sentikiai.⁶

Tarpukaris Lietuvoje Bažnyčioms ir apskritai religijai istoriografijoje tradiciškai laikomas palankiu periodu. Tai lėmė pozityvus religijos vaidmens valstybėje pripažinimas bei tarptautiniai įsipareigojimai⁷ taip pat santykinai religinė tolerancija tradiciškai būdinga Lietuvos visuomenei. Analizuojant valstybės ir SBL santykius, valstybės ir bažnyčios santykių pokyčiai pastebimi 1926 m., į valdžią atėjus A. Smetonai.

A. Smetonos konfliktą su Katalikų Bažnyčia aptaria L. Truska knygoje *Antanas Smetona ir jo laikai*⁸. Knygos straipsnyje *Konfliktas su Bažnyčia* autorius kritiškai vertina Katalikų Bažnyčios bandymą įtakoti politinius procesus, tačiau pabrėžia, kad prezidentas A. Smetona buvo palyginti palankus Bažnyčiai (tiesa, autorius vardija faktus labiau atspindinčius palankumą Katalikų Bažnyčiai)⁹. Nors A. Smetona stengėsi teisiškai subordinuoti Katalikų bažnyčią valstybei, taip tikėdamasis susilpninti jos vaidmenį visuomeniniame gyvenime, išstumiant iš politinio „žaidimo“ savo stipriausią konkurentą - krikdemų partiją, kita vertus, dėl savo tautinių pažiūrų, susiformavusių jau politinės veiklos pradžioje, A. Smetona nuoširdžiai manė, *jog politinis lietuvių skaidymasis neturėtų vykti religiniu pagrindu ir todėl nereikėtų steigti konfesinės partijos*¹⁰. A. Smetonos vykdoma sekuliarizacinė politika atsiliepė ne tik Katalikų, bet ir kitų Lietuvos Bažnyčių teisei padėčiai valstybėje.

*Jau Vilties puslapiuose A. Smetona atsargiai piršo mintį, jog Bažnyčiai nedera politikuoti, o tuo labiau susisieti su viena kuria partija, nes tai jai pakenktų Bažnyčiai iškyla dvejopas pavojus: „viena, reikia saugotis, kad nenustotų savo teisės viešajame gyvenime, kaip Prancūzijoje; antra, kad jon neįsispraustų pasaulinis interesas ir nedrumstų jos vidinio gyvenimo, kaip tat atsitiko su lenkais, kur religija vergauja tautybei.*¹¹

Prezidento vykdoma tautinė politika, taip kaip ją suprato A. Smetona, atsispindėjo ir 1938 m. Konstitucijoje. Nors Konstitucija nebuvo priešinga religijai, anaiptol, religija tebebuvo laikoma pozityviu veiksnium – religijos dėstymas pradžios ir vidurinėse mokyklose liko privaloma disciplina, joje buvo aiškiai apribota Bažnyčios veikla. Šeima ir mokykla buvo nurodytos kaip pagrindiniai auklėjimo ir švietimo šaltiniai, o Bažnyčiai skirtas antraelis vaidmuo šiame darbe. Pagal 1938 m.

⁶ Lietuvos gyventojai. Pirmojo .1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys. K., 1923. – P. XL.

⁷ Potašenko Gr. Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje // Naujasis židinys 1995 Nr. 7 – 8

⁸ Truska L. Antanas Smetona ir jo laikai V., 1996

⁹ Ten pat. P. 246

¹⁰ Truska L. Antanas Smetona ir jo laikai. P. 56

¹¹ Ten pat. P. 56

Konstituciją religinių organizacijų padėtį galima buvo nustatyti ir atskiru susitarimu su valstybe arba įstatymu.¹²

Rašomam darbui – svarbios L. Truskos knygoje aptariamoms autoritarinio A. Smetonos režimo pasekmėms Lietuvos gyvenimui, kuomet nuo 1926 m. gruodžio 20 d. šalyje įsigaliojo ypatingieji valstybės apsaugos įstatymai, apriboję politines piliečių teises ir suteikę labai plačius įgaliojimus karo komendantams. Bet kokiam susirinkimui buvo reikalingas leidimas, kurį išduodavo apskrities viršininkas, karo komendantui sutikęs. Kiekviename susirinkime turėjo dalyvauti atsakingas policijos atstovas ir neleisti kelti politinių klausimų. Peržiūrėta archyvinė medžiaga atspindi, kad režimas taip pat palietė ir SBL. Tačiau ir per visą krikščionių demokratų valdymo laikotarpį didesnėje Lietuvos teritorijos dalyje galiojo karo padėties įstatymai. Didelę valdžią turėjo karo komendantai, galėję varžyti demokratines teises ir laisves. Vertinant, kuris laikotarpis buvo palankesnis SBL, reikėtų pabrėžti, kad nebuvo itin ryškios pokyčių ribos SBL ir valdžios santykiuose iki ir po 1926 m. Pavyzdžiui, ir „demokratiniam“ krikdemų valdymo laikotarpyje buvo reikalaujama leidimų visuotiniams sentikių suvažiavimams.¹³ Peržiūrėtos bylos taip pat patvirtina L. Truskos išvadą, apie tam tikrą A. Smetonos valdymo laikotarpiui būdingą valdžios palankumą Bažnyčiai ir religijai. Būtent trečiojo dešimtmečio pabaigoje buvo skirta daugiausiai pašalpų sentikių maldos namų remontams ir statybai.¹⁴, nors ir anksčiau sentikių bendruomenės kreipėsi su prašymais skirti lėšų po karo sugriautų maldos namų atstatymui¹⁵. Taip pat leista įsteigti dvasinius kursus¹⁶ ir skirtas finansavimas jiems¹⁷. Tiesa natūralu, kad SBL kaip ir daugelio organizacijų savarankiškumą A. Smetonos režimas varžė labiau, nei kitos valdžios. SBL atveju tai svarbu, nes jos sąranga rėmėsi bažnyčios ir valstybės atskyrimo principu. Panašioje, o kai kuriais atvejais ir blogesnėje padėtyje po įvykdytų valstybinių perversmų ketvirtajame dešimtmetyje buvo atsidūrusios ir Estijos¹⁸, bei Latvijos¹⁹ Sentikių religinės organizacijos.

Darbo objektas – Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 – 1940 m.

¹² Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius - 1996. P. 22 - 23

¹³ Kauno sentikių parapijai TD prie VRM 1922 04 27 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 72.

¹⁴ Švietimo Ministerijos pranešimas Rusteikių sentikių parapijos tarybai 1929 01 05 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 703. L.32; Švietimo ministerija Dūdiškių km. sentikių parapijos tarybai 1938 05 03 // LCVA. F. 391. ap.4. B. 371. L.145. (maldos namų statybai skirta - 2000 Lt ; Švietimo ministerijos pranešimas Palivarko sentikių parapijos tarybai, 1929 10 16 // LCVA. F. 1215. Ap.1. B. 703. L.17; Švietimo ministerijos pranešimas Raistaniškių sentikių parapijos tarybai, 1928 02 18 // LCVA. F.391. Ap. 4. B. 703. L. 10

¹⁵ VRM TD Ukmergės sentikių parapija 1922 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47.L.70.,L. 136 - 138

¹⁶ Ištrauka iš 1931 m balandžio mėn. 23 d. įsakymo ..// LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 724. L.77.

¹⁷ SCT, dvasininkų, dvasiškių kursų atlyginimų lapai // LCVA. F.391.Ap.4. 705.L.1 -219.

¹⁸ Пономарева Г. Старообрядчество // Русское национальное меньшинство в Эстонской Республике (1918 – 1940) Тарту. С.Петербург 2001. P. 53–54

¹⁹ Староверие в Латвии // <http://www.kopajglubze.boom.ru/slovar/s.htm>

Darbo tikslas: atlikti 1918 – 1940 m Sentikių bažnyčios Lietuvoje kaip organizacinės institucijos tyrimą.

Magistrinio darbo rašomos temos uždaviniai - išanalizuoti Sentikių Bažnyčios Lietuvoje 1918 - 1940 m.:

- teisinę padėtį ir raidą valstybės ir Bažnyčios santykių kontekste
- religinės organizacijos raidos ypatumus, (institucijų susiformavimą ir veiklą), prisitaikymo prie naujos politinės situacijos problemas, jų sprendimo būdus, santykius su kitų šalių Sentikių religinėmis organizacijomis.
- visuomeninę politinę sklaidą

ŠALTINIŲ IR ISTORIOGRAFIJOS APŽVALGA

Darbu skirtų Sentikių Bažnyčios Lietuvoje nagrinėjamoju laikotarpiu istorijai nėra daug. Daugiausia - tai diplominiai ir kursiniai studentų darbai. Ilgą laiką Lietuvos Bažnyčių istorijos tyrimai apsiribojo Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijai skirtais darbais

Šaltiniai:

Pagrindinis darbo šaltinis – LCVA saugoma archyvinė medžiaga. Rastos medžiagos analizė tiksli, praplečia jau žinomus faktus, padeda giliau suvokti tiek vidinių SBL procesų esmę, tiek išorines aplinkybes, iš dalies įtakojusias SBL raidą. Archyvinė medžiaga atspindi ne tik probleminius, bet ir pozityvius SBL raidos, prisitaikymo prie naujų politinių aplinkybių aspektus.

Analizuojant SBL teisinę padėtį, jos formavimosi prielaidas ir išdavas remtasi ne tik to meto teisės šaltiniais (konstitucijomis, įstatymais ir pan.), bet ir Vidaus reikalų bei Švietimo ministerijų fondų bylomis. Daugiausiai informacijos rašoma tema sukaupta Vidaus reikalų ministerijos (toliau VRM) fondo *Tikybų ir Bendrųjų Reikalų Departamento* (toliau TD) veiklos dokumentų byloje - *Apie Lietuvos sentikius*²⁰. Rasta dokumentacija - tai susirašinėjimai tarp SBL organizacijų, institucijų ir TD. VRM veiklos dokumentai apima 1920 - 1935 m. laikotarpį. Nuo 1935 m. Tikybų reikalai perduoti Švietimo ministerijos Kultūros reikalų departamentui (toliau KR) ²¹.

Naudota Švietimo ministerijos fondo Kultūros reikalų departamento ²² Ap. 4. SCT ir sentikių parapijų susirašinėjimo su Kultūros reikalų departamentu, SCT ir dvasininkų atlyginimų, dvasininkų sąrašų, dvasinių kursų vedėjų, sentikių suvažiavimų dokumentacija ²³, taip pat remtasi tikiybiniams organizacijoms išmokėtų kreditų, tikiybinių organizacijų apyskaitų bylomis ²⁴. Minėtų bylų dokumentacija sudaro didžiausią šiame darbe naudotų šaltinių dalį.

Taip pat peržiūrėta Sentikių centro tarybos fondo pirmojo apyrašo 1918 – 1945 m. dokumentacija. Šiame fonde bylos susitemintos teminiu principu. Tyrinėjamai temai aktualios buvo visuotinių sentikių suvažiavimų, Dvasinės komisijos, SCT, visuotinių parapijų susirinkimų, tarybos posėdžių protokolų bylos.²⁵

²⁰ LCVA. F. 377. Ap. 9. B.47.

²¹ VRM fondo istorinė pažyma // LCVA.

²² LCVA. F. 391.

²³ LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 703- 710, B. 723 - 725, B. 1825

²⁴ LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 370 - 371, B. 1847

²⁵ Sentikių centro taryba 1918 - 1945 // LCVA. F. 1215. Ap. 1

Siekiant geriau suvokti teisinį Lietuvos kontekstą, įtakojusį SBL teisinę padėtį, peržiūrėtos Švietimo ministerijos veiklos fonde esančios bylos, kuriose yra rengiamų *Metrikų įstatymo ir įstatymo apie tikybinių organizacijų* projektai.²⁶

Aptariant SBL teisinę padėtį nagrinėjamoju laikotarpiu, remtasi šiais teisiniais šaltiniais – *Lietuvos Teisės šaltiniai*²⁷, *Vyriausybės žinios*²⁸, Aptariamojo laikotarpio tikybinių mažumų gyventojų statistinius duomenis pateikia leidinys *Lietuvos gyventojai: 1923 m. rugsėjo 17 d. pirmasis visuotinis Lietuvos gyventojų surašymo duomenys*²⁹

Aptariant religinio švietimo politika naudotasi to meto teisiniais šaltiniais: *Pradžios mokyklų įstatymai, taisyklės, instrukcijos, aplinkraščiai ir programos*³⁰, *Švietimo darbas*³¹

V. Baranovskio ir G. Potašenkos sudarytas žodynas *Староверие Балтий-и Польши* skirtas Baltijos regiono ir Lenkijos sentikystės istorijai. Jame gausu duomenų ir rašoma tema. Pateikta nemažai informacijos ne tik apie Lietuvos, bet ir apie Latvijos, Lenkijos ir Estijos aukščiausių Sentikių Pomorų Bažnyčių valdymo institucijas aptariamuoju laikotarpiu. Ši informacija buvo naudinga gretinant Lietuvos ir kitų Baltijos šalių bei Lenkijos sentikių organizacijos raidą tiriamuoju laikotarpiu. Žodynas suteikė naudingos informacijos paskutiniai darbo daliai, kurioje nagrinėjama, kokiuose dar be bažnytinės organizacijos, visuomeninėse politinėse veiklos sferose aptariamuoju laikotarpiu dalyvavo Lietuvoje gyvenę sentikiai. Visuomeninė sklaida apima daugelį visuomenės veiklos sričių. taip pat ir kultūrinę. Žodyne pateikti įdomūs žymesnių SBL tarpukario veikėjų sklaidos visuomeniniame politiniame Lietuvos gyvenime liudijimai. (aut. pastaba: naudotas internetinis žodyno variantas: <http://www.kopajglubze.boom.ru/>..³²

Tarpukario Lietuvoje pasirodė Petro Būčio straipsnis *Rusų stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje*. Šiame straipsnyje paskelbti glausti statistiniai sentikių parapijų, jų narių skaičių, šventikų biografijų duomenys. Vyskupas Petras Būčys, sistemindamas statistiką apie rusus stačiatikius ir sentikius Lietuvoje, rėmėsi dviem šaltiniais – Kauno arkivyskupijos klebonams ir filijalistams klausiamų lapų gautąja medžiaga ir Akademijos bei kitų Lietuvos vyskupų pateikta panašaus pobūdžio statistine medžiaga. Tačiau SBL organizacijos tyrimams šis straipsnis turi neabejotinos vertės, nes pateikia parapijų, kurios sudarė žemiausią SBL dvipakopės struktūros vienetą statistika. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad ši statistika nors ir nėra tiksli, nepraranda savo vertės. Tai pirmoji ir vienintelė tokio

²⁶ LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1824, B. 1828

²⁷ Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius - 1996.

²⁸ Vyriausybės žinios. K., 1918 – 1940.

²⁹ Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys. Kaunas, b.1., 1924.

³⁰ Pradžios mokyklų įstatymai, taisyklės, instrukcijos, aplinkraščiai ir programos. – Kaunas - Marijanpolė. – 1930

³¹ Švietimo darbas: Švietimo Ministerijos mėnesinis laikraštis. – Kaunas: Švietimo Ministerija, 1919-

³² Староверие Балтии и Польши // <http://www.kopajglubze.boom.ru/>

pubūdžio statistinė medžiaga apie tarpukario sentikių bendruomenes. P. Būčys pateikia objektyvų sentikių istorijos Lietuvoje įvertinimą, teigdamas, kad *sentikiai buvo rusų vyriausybės spaudžiami*³³. Tuo metu vyravusiame stereotipinio visuomenės mąstymo apie Lietuvos istoriją kontekste tai buvo nauja. Net po karo išleistame B. Kvyklio enciklopedinio pobūdžio leidinyje *Mūsų Lietuva*, sentikių įvaizdis formuojamas vienpusiškai, visus sentikius tapatinant su kolonistais atkeltais į Lietuvą po 1863 m. sukilimo³⁴. Savo straipsnyje P. Būčys trumpai aptaria SBL organizacinę struktūrą, pabrėždamas sentikių bendruomenėms būdingą savarankiškumą ir demokratinius valdymo principus³⁵. Pateikia 1936 m. Sentikių Centro Tarybos, Dvasinės ir Revizinės komisijų sudėtį.

Fragmentinių žinių, tyrinėjama tema, galima rasti tarpukariu išleistoje SBL veikėjo Ivano Prozorovo knygelėje *История старообрядчества*. Šis leidinys vertingas ne tiek kaip faktografinės medžiagos šaltinis, o veikiau kaip „gyvas“ sentikių veikėjų SBL ir valstybės santykių įvertinimo liudijimas. Prozorovas I. Lietuvos valdžios požiūrį į SBL įvertina labai palankiai. Išreiškia Lietuvos valdžiai dėkingumą už suteiktą finansavimą steigiant dvasinius kursus³⁶. Labai vertingas rašomam darbui buvo tarpukariu Lietuvoje išleistas leidinys *Įstatai sentikių parapijoms Lietuvoje*. Kadangi SBL neturėjo SBL statuto, šie įstatai vertintini kaip labai svarbus dokumentas, liudijantis atskirų sentikių bendruomenių savarankiškumo išsaugojimą. Įstatai atspindėjo sentikių religinės organizacijų struktūrą, organizavimosi principus, apibrėžė atskirų struktūros dalių kompetencijos ribas.³⁷

Rašant trečiąją dalį naudota LCVA archyvuose saugoma tarpukariu Lietuvoje veikusių organizacijų surašymo³⁸ ir Kauno sentikių moterų labdarybės draugijos veiklos bylos³⁹. Aptariant politinę SBL sklaidą naudotas leidinys Lietuvos Statistikos metraštis⁴⁰.

³³ Būčys P. Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje // Atheneum. – 1936. – t.7, sąs.1, P.6.

³⁴ Mūsų Lietuva: Krašto vietovių istor., geogr., etnogr., bruožai // paruošė Kviklys B. V.:1989. – D.1- 4.

³⁵ Būčys P. Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje // Atheneum. – 1936. – t.7, sąs.1,P.10

³⁶ Прозоров И. История старообрядчества.К.1933. P.146

³⁷ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвъ. Ковно. г. 1923.

³⁸ LCVA. F.377. Ap.10. B. 28.

³⁹ LCVA. F.1157. Ap. 24. B.1 – 3.

⁴⁰ Lietuvos Statistikos metraštis. – 1924 – 1926.

Istoriografija:

Aptariant darbo aktualumą naudotasi Arendt H. Studija *Totalitarizmo ištakos*. Suvokti žmogaus teisių, į kurias įeina ir teisė į religinį išpažinimą esmę, padėjo knygos skyrius *Naiconalinės valstybės nuosmukis ir žmogaus teisių pabaiga*. Šiame skyriuje autorė atskleidžia procesus įtakojusius žmogaus tapatybės formų kitimą. Istorijos posūkiu autorė vadina XVIII a. žmogaus teisių deklaraciją, kuomet žmogus ima save suvokti per priklausomybę ne religiniam, o tautiniam dariniui.⁴¹

Valstybės ir Bažnyčios santykių tyrimai ilgą laiką apsiribojo Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir valstybės santykiais.

Tarpukario istoriografijoje valstybės ir Bažnyčios santykius, remiantis LR konstituciniais įstatymais, savo knygoje *Lietuvos teisės paskaitos* išsamiai analizavo žymus Lietuvos teisininkas M. Riomeris. Autoriaus 1922 m. Konstitucijos *Tikybos ir kultūros* skyriaus straipsnių analizė ir interpretacija padėjo suvokti minėtų straipsnių esmę.⁴²

Rašant darbą svarbus buvo Vardžio V. straipsnis *Religinių bendruomenių vieta konstitucijoje*. Remdamasis 1922 m Lietuvos konstitucijos įstatymais, suteikusiais pagrindą bažnyčios – valstybės santykių formavimuisi, autorius aptaria teisinio religinių bendruomenių reguliavimo tarpukariu ypatumus ir pokyčius.⁴³

*Lietuvos Teisės istorija*⁴⁴ vadovėlyje, skirtame aukštųjų mokyklų studentams, pateikiama Lietuvos valstybės ir visuomenės raida teisės raidos kontekste. Knygoje religinių bendruomenių Lietuvoje tarpukariu teisinė padėtis paliesta netiesiogiai. Skyriuje apie santuoką ir šeimos teisę pateiktas trumpas tuometinės teisinės bazės, turėjusios įtakos SBL valstybėje statusui, aptarimas.

Apie kitų, Lietuvoje veikusių Bažnyčių santykį su valstybe tarpukariu, ilgą laiką turėta tik fragmentinių žinių. Pirmieji išsamesni tyrimai vertintini, kaip indėlis į tarpukario Lietuvos kaip daugiakonfesės valstybės istoriją, buvo publikuoti ne taip ir seniai:

*Lietuvos evangelikų bažnyčios*⁴⁵, *Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje*⁴⁶, *Lietuvos stačiatikių bažnyčia 1918 – 1940*⁴⁷. Šie darbai buvo naudingi gretinant SBL padėtį valstybėje su kitų Lietuvoje valstybės pripažintų religinių mažumų padėtimi aptariamuoju laikotarpiu.

⁴¹ Arendt H. Totalitarizmo ištakos Vilnius 2001

⁴² Riomeris M. Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos Kaunas., Vytauto Didžiojo univ. Teisių fak., 1937

⁴³ V. Vardys. Bažnyčios ir valstybės santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Krikščionybė Lietuvoje. Čikaga, 1997. P. 245-279

⁴⁴ Lietuvos Teisės istorija Andriulis V., M. Maksimaitis 2002 V.

⁴⁵ Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia 1915 - 1995 // Lietuvos evangelikų bažnyčios. Istorijos metmenys, sudarė Herman A. Vilnius, 2003.

Pasirinkta tema Lietuvos istoriografijoje yra nagrinėta ne daug.

Iš Lietuvos istoriografijoje specialių darbų, skirtų Lietuvos Sentikių bažnyčios istorijai 1918-1940 m., reikėtų paminėti J. Sabaliauskaitės ir L. Gumuliauskaitės parengtą straipsnį – *Iš Sentikių bažnyčios istorijos 1922 – 1944*.⁴⁸ Ši publikacija yra bene vienintelis išsamesnis darbas apie Sentikių Bažnyčią Lietuvoje kaip organizacinę instituciją tiriamuoju laikotarpiu. Autorės bendrais bruožais pateikia SBL teisinę padėtį, jos organizacinės struktūros formavimosi raidos istoriją, aptaria SBL institucijų kompetencijos ribas ir veiklą

Sabaliauskaitės J. bakalauriniame darbe *.Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m.*⁴⁹ tiksliai išnagrinėta Lietuvos valstybės ir Sentikių bažnyčios santykių raida 1918-1940 metais; atskleistas Sentikių bažnyčios valdymo institucijų susiformavimas ir pagrindinės jų veiklos gairės aptariamuoju laikotarpiu. Rašomo darbo uždaviniai panašūs į tuos, kuriuos buvo išsikėlusį autorė savo bakalauriniame darbe, todėl analizuojant pasirinktą temą iškilo pavojus atkartoti jau žinomus Sabaliauskaitės J. darbe pateiktus faktus ir jų interpretaciją. Šiame darbe, daugiau dėmesio skiriama Sentikių bažnyčios Lietuvoje teisinės padėties aptarimui, o aptariant SBL religinės organizacijos raidą akcentuojamas Valstybės ir Bažnyčios santykių kontekstas.

Tarpukario Lietuvos SBL istorija trumpai apžvelgta Potašenkos G. straipsnyje *Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje*⁵⁰

Analizuojant visuomeninę politinę SBL sklaidą, remtasi tęstiniu Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro XVII *Karo archyvas* leidiniu. Sentikiai, kaip ir derėjo Lietuvos piliečiams, 1918 – 1940 m., atliko karinę tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Jono Vaičenonio straipsnyje *Lietuvos kariuomenės skaičiai 1920 – 1939 m.* iš gausiai pateiktos statistinės medžiagos apie Lietuvos kariuomenės sudėtį, atliekamam tyrimui buvo vertingos žinios apie Lietuvos kariuomenėje tarnavusių karių ir karininkų procentinį pasiskirstymą tikydomis⁵¹.

Visuomeninei politinei SBL sklaidai pažinti svarbus buvo Nacionalinio muziejaus išleistas daugiatomis leidinys *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918 – 1953 m.* Ketvirtame šio leidinio tome yra žymesnių SBL veikėjų, buvusių Lietuvos kariuomenės karininkų gretose, tarnybinės eigos⁵²

⁴⁶ R. Laukaitytė. Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje. V.,2003.

⁴⁷ A. Marcinkevičius, S. Kaubrys. Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia 1918 – 1940 m.V.,2003.

⁴⁸ Sabaliauskaitė J., Gumuliauskaitė L. Iš Sentikių bažnyčios istorijos: 1922 – 1944 // Lietuvos sentikiai: duomenys ir tyrimai 1996 – 1997. VU. – V.,1998.

⁴⁹ Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m.Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999.

⁵⁰ Potašenko G. Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje // Naujasis židinys 1995. Nr.7 – 8.

⁵¹ Karo archyvas XVII V., 2002

⁵² Lietuvos kariuomenės karininkai 1918 – 1953 m.V.,2004

1. TEISINĖ SENTIKIŲ BAŽNYČIOS LIETUVOJE PADĖTIS

1923 m. gegužės mėn. 20 d. buvo paskelbtos *Lietuvos sentikių organizacijos santykiams su Lietuvos vyriausybe normuoti laikinosios taisyklės* (toliau *laikinosios taisyklės*)⁵³.

Šis dokumentas – teisinė SBL ir valstybės tarpusavio santykių sureguliuojimo išraiška. Lietuvos sentikių bažnyčia šiame oficialiajame dokumente įvardinta kaip *Lietuvos sentikių tikiybinių organizacija*⁵⁴. Jų paskelbimas taip pat reiškė teigiamą poslinkį Sentikių Bažnyčios ir valstybės santykiuose. Jomis valstybė oficialiai pripažino SBL autonomiją ir religinę organizaciją. Tokiu būdu SBL veikla įgavo teisinį pagrindą.

Šio dokumento sudarymui teisinės prielaidas sukūrė 1922 m. Konstitucija ir tarptautiniai susitarimai, galioję LR.

SBL padėtis nagrinėjamoju laikotarpiu priklausė, viena vertus, nuo valstybės požiūrio į religiją apskritai, kita vertus, nuo požiūrio į sentikių religiją. Valstybės požiūris į religiją ir religinį lygiateisiškumą 1918 – 1940 m. pirmiausiai atsispindėjo konstituciniuose įstatymuose:

Iki 1920 m. Lietuvos piliečiai naudojo tik tikiybės laisvę⁵⁵ 1920 m. birželio mėn. 10 d. Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje, 1922 m. rugpjūčio 6 d., 1928 m. gegužės 25 d. ir 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos valstybės Konstitucijose piliečiams jau buvo suteikta ir sąžinės laisvė⁵⁶

1938 m. Lietuvos Konstitucijoje piliečio sąžinės laisvė paaiškinta išsamiau: *Pilietis yra laisvas priklausyti ar nepriklausyti prie Valstybės pripažintų bažnyčių ar kitų tolygių tikiybinių organizacijų*⁵⁷

Kaip jau minėta, tarpukaris Lietuvoje bažnyčioms ir apskritai religijai laikomas palankiu periodu.

Ši palankumą nulėmė ir tai, jog Lietuvoje nebuvo griežto religijos ir valstybės atskyrimo. 85 konstitucijos straipsnis skelbė: *Gimimo, jungtųjų ar mirimo aktai, daromi tikinčiųjų pas jų dvasininkus, jei jie atitinka įstatyme nurodytai formai turi Lietuvoje juridinės galios, ir piliečiai nėra verčiami tų aktų kartoti kitoje įstaigoje.*⁵⁸ Viena vertus, minėta konstitucinė nuostata atspindėjo krikščioniškosios demokratijos dvasią, ja įstatymų leidėjai norėjo atleisti tikinčiuosius nuo pareigos kreiptis į tam tikras naujai įsteigiamas įstatymų įstaigas. Kita vertus, pagal Konstitucijos 13 str. visiems Lietuvos piliečiams buvo garantuojama tikėjimo ir sąžinės laisvė, todėl

⁵³ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

⁵⁴ Ten pat.P.1.

⁵⁵ Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius - 1996 P.7

⁵⁶ Ten pat P. 14 – 64

⁵⁷ Ten pat. P.22

⁵⁸ Ten pat.P.12 85 str.

turėjo būti suteikta galimybė pasirinkti arba civilinę, arba bažnytinę metrikaciją. Tačiau tai buvo tik deklaratyvios nuostatos, nes svarstytas civilinės metrikacijos įstatymo projektas⁵⁹ taip ir netapo įstatymu. Vedybų ir skyrybų klausimai buvo sprendžiami dvasininkų ir dvasininkų teismo. Tiesa, reikia paminėti, kad VRM aplinkraščiu buvo paskelbta tvarka skirta asmenims, kurie nepadaro gimimo, jungtųjų ar mirimo aktų pas dvasininkus⁶⁰. Tokių piliečių minėtus aktus numatyta sudaryti miestuose: apskrities ir valsčiaus teisėmis – miesto valdybose, o valsčiuose – valsčių valdybose.⁶¹

Tarpukariu vienintele santuokos forma buvo pripažįstama bažnytinė santuoka t.y. santuoka, sudaryta religinėmis apeigomis. Aptariamuoju laikotarpiu galiojo 1836 m. Rusijos imperijoje caro dekretu įvestas Santuokos įstatymas, pagal kurį visi, su krikščionių (išskyrus sentikių^{***}) santuoka susiję reikalai, buvo pavesti tik bažnyčiai: *Į raštą iš 16 gruodžio mėn. 1921 m. Nr. 12149, Tikybu Departamentas duoda žinoti, kad metrikai sentikių iki davimo tam tikro parėdymo, turi būti vedami einant rusų įstatymu*⁶².

Taigi, šeimos teisės srityje tikėjimo ir sąžinės laisvė veikė tik iš dalies. Iki 1938 m. civilinė metrikacija Lietuvos teritorijoje galiojo tik autonominiame Klaipėdos krašte. Bažnytinės organizacijos buvo vienintėlėmis metrikacijos institucijomis. Krikščionys demokratai buvo dažnai kritikuojami dėl perdėto Katalikų bažnyčios rėmimo. Kadangi bažnytinės organizacijos buvo vienintėlėmis metrikacijos institucijomis, jų vedama metrikacija pripažinta valstybės tarnyba, o kunigams buvo paskirtos algos (plačiau žr. poskyryje - Sentikių Centro Taryba).

*Romos katalikų dvasininkija griežtai priešinosi vyriausybės pastangoms įvesti civilinę metrikaciją Lietuvoje (...) 1937 m. bažnytinėse pamaldose buvo įvesta speciali malda prieš civilinę metrikaciją ir už šeimos apsaugojimą nuo bedievystės. 1939 m. buvo organizuojamos pamaldos už šeimos katalikiškumą ir prieš metrikaciją ir leidimą skirtis*⁶³

Nuo 1927 m., vadovaujantis tarp Lietuvos ir Šventojo Sosto sudarytu Konkordato XIV straipsniu: Romos - katalikų dvasiškija Lietuvos Valstybėje įgaliojama vesti užrašus [metrikus – S.I], *turinčius privalomosios galios valstybės teisme ir viešajame gyvenime.*⁶⁴ Civilinės metrikacijos srityje

⁵⁹ Metrikų įstatymo projektas // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1824.L.104 – 109

⁶⁰ VRM aplinkraštis // Vyriausybės žinios. – 1924. – Nr. 157, gegužės. 3d.P. 20

⁶¹ Ten pat.P.20

^{***} nuo 1874 iki 1905 – 1906 m.sentikių santuokas registravo policija, o nuo 1905 – 06.sentikių civilinės būklės aktai buvo registruojami miestų ir valsčių valdybose (VRM aplinkraštis // Vyriausybės žinios. – 1924. – Nr. 157, gegužės. 3d.P. 20.

⁶² VRM TD Mažeikių Apskritis viršininkui 1922 01 14 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 144

⁶³ M. Slavėnienė Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčia // Lietuvos evangelikų bažnyčios. Istorijos metmenys, sudarę Herman A. Vilnius, 2003. P. 368–369.

⁶⁴ Riomeris M.Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos Kaunas., Vytauto Didžiojo univ. Teisių fak.,1937.P. 420.

galiojant bažnytinių institucijų prerogatyvai, nepriklausymas religijai faktiškai buvo neįmanomas, todėl asmens religija civilinės būklės aktuose buvo žymima greta jo tautybės. Ir nors tokia tvarka, anot Lietuvos teisės istorijos autorių⁶⁵ prieštaravo Lietuvos konstitucinių aktų skelbiamai tikėjimo ir sąžinės laisvei, bet skatino religinių organizacijų integraciją. Metrikacijos vedimo srityje tarpukariu LR įstatymai įvairias tikybinės organizacijos įgalino veikti kaip valstybės partneres.

Bažnytinių institucijų prerogatyva civilinės metrikacijos srityje turėjo lemiamos reikšmės religinių mažumų teisiniui pripažinimui.

Tikybų Departamento redagauotame ir *prisiūstame* Lietuvos Sentikių Centro tarybos Įstatų projekte, skyriuje *Tarybos teisės ir prievolės*, pirmuoju numeriu buvo įrašyta, jog *Centro taryba prižiūri ir reviduoja gimimų, vedimų ir mirimų metrikų knygas...*⁶⁶. Tuo tarpu, kai SCT Įstatų projekte metrikų knygų *revizavimas* buvo pažymėtas penkioliktoju numeriu⁶⁷.

Departamento redagatuome SCT įstatų projekte Centro Tarybos metrikų tikrinimas praplėstas paaiškinimu, kad metrikų knygos turi būti vedamos *Valdžios nustatyta tvarka*⁶⁸ t.y valstybine – lietuvių kalba. SCT Įstatų redakcijoje TD įrašė pastabą, *kad už teisingą metrikų vedimą atsakinga SCT ir parapijų vadovai*⁶⁹.

Šis pavyzdys, iš pirmo žvilgsnio atrodytų nereikšmingas, tačiau viena vertus liudija, jog sprendimas metrikacijos vedimo funkcijas išimtinai suteikti Bažnyčiai, buvo svarbi priežastis skatinusi tiek pačią valstybę, tiek religines organizacijas, kuo skubiau spręsti teisinio statuso suteikimo religinėms organizacijom klausimą. Archyvinėje medžiagoje atsispindi, jog valdžios atstovams metrikų vedimo klausimo sureguliuojimas turėjo prioritetinės reikšmės. Tiesa negalima paneigti, jog interesas buvo abipusis, tačiau svarbos atžvilgiu nebuvo vienodas. Daugelis Tikybų Departamento SCT įstatų projekte padarytų redakcijų buvo įtrauktos į *laikinasias taisykles*⁷⁰ Valstybė patikėjo SBL atlikti atsakingas valstybinės reikšmės funkcijas, o SBL įsipareigojo vesti metrikus taip kaip numatė įstatymas.

1922 m. konstitucijoje skelbiama, jog tikybos mokymas valstybinėse mokyklose privalomas⁷¹. Šis straipsnis liudijo, kad nebuvo Valstybės ir Bažnyčios atskyrimo. Taip pat valstybė įstatymiškai įsipareigojo finansiškai remti privačias religinių bendruomenių įsteigtas mokyklas⁷².

⁶⁵ Lietuvos Teisės istorija Andriulis V., M. Maksimaitis 2002 V., P.400.

⁶⁶ p. Prozorovui VRM Tikybų departamentas 1923 01 // LCVA. F/ 377. Ap. 9. B. 47. P. 86

⁶⁷ Lietuvos Sentikių Centro Tarybos Įstatatai // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 140.

⁶⁸ p. Prozorovui VRM Tikybų departamentas 1923 01 // LCVA. F/ Ten pat. P. 86.

⁶⁹ p. Prozorovui VRM Tikybų departamentas 1923 01 // LCVA. F/ Ten pat. P. 86.

⁷⁰ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe// Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr. 132. P.1 § 5, 6.

⁷¹ Lietuvos Teisės šaltiniai. Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) P.12 80 str.

⁷² Ten pat. P.12.

1938 m. Konstitucija buvo pakeistas valstybės ir bažnyčios santykis. Skirtingai nei 1922 m. ir 1928 m. Konstitucijose, 1938 m. Lietuvos valstybės Konstitucijoje tikibinėms organizacijoms, tame tarpe ir Sentikių bažnyčiai, nenumatyta teisė į paramą iš valstybės privačių religinių mokyklų išlaikymui. Tikibinėms organizacijoms palikta tik teisė *įstatymu nustatytomis sąlygomis ir tvarka laikyti auklėjamasias įstaigas ir mokyklas* (Ten pat.P.23.). Priėmus 1938 m.Konstituciją Bažnyčia neteko išimtinės teisės kontroliuoti santuoką. (Ten pat. P. 65).

Remiantis 1928 Švietimo ministro K. Šakenio aplinkraščiu *atatinamos tikybos vaikams per mėnesį dvi tos tikybos pamokos buvo skiriamos, jei mokykloje buvo 6 - 15 tos tikybos mokinių, jei mokinių būdavo daugiau nei 15 per mėnesį buvo skiriamos keturios pamokos*⁷³ Pagal 1922 m. spalio 6 d. pradžios mokyklų įstatymą, teisę dėstyti tikyba sentikiams pradinėse mokyklose turėjo tie *asmenys, kurie turi atatinamos dvasinės vyresnybės leidimą ir yra išėję ne mažiau kaip vidurinės mokyklos kursą*⁷⁴.

Švietimo ministerija buvo patvirtinusi pripažintų Lietuvoje konfesinių mažumų tikybos programas. ŠM mėnesiniame leidinyje yra ir sentikių tikybos programa pirmiesiems ketveriems mokslo metams⁷⁵. Po 1936 m. švietimo reformos, kuri pradžios mokyklą iš keturmetės reorganizavo į šešiametę, Švietimo Ministras patvirtino SCT sudarytą šešerių metų pradžios mokyklos sentikių tikybos programą⁷⁶

1918 – 1923 m. pagrindiniu Sentikių Bažnyčios Lietuvoje rūpesčiu buvo jos juridinis pripažinimas. Iki 1923 m. *Lietuvos sentikių organizacijos santykiams su Lietuvos vyriausybe normuoti laikinųjų taisyklių* vienintelė teisinė Sentikių Bažnyčios veikimo forma buvo atskirų religinių bendruomenių registracija, remiantis 1919 m.draugijų įstatymu⁷⁷. Archyvuose pavyko rasti *Kauno miesto ir jo apylinkių sentikių šv. Mikalojaus bendrovės* sentikių religinės organizacijos registracijos faktą⁷⁸.

Priėmus 1922 m. konstituciją, SBL teisinės padėties nustatymas įgavo naują teisinį pagrindą, tačiau konstitucinis įstatymas nebuvo pakankamas. Nors konstituciniai įstatymai pagal reikšmę laikomi pagrindiniais įstatymais, tačiau jų ne visuomet pakanka, kadangi jie apsiriboja bendromis normomis, todėl reikalingi paprastieji įstatymai, konkretinantys konstitucinius principus, tačiau

⁷³ Pradžios mokyklų įstatymai, taisyklės, instrukcijos, aplinkraščiai ir programos. – Kaunas - Marijampolė. – 1930 .P. 27

⁷⁴ Pradžios mokyklų įstatymas // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.117, lapkričio 23. §13. P. 1.

⁷⁵ Tikybos programa: sentikių // Švietimo darbas. - 1925. - Nr. 10. - P. 1069

⁷⁶ Šešerių metų pradžios mokyklos sentikių tikybos programa, nėra datos // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 54. L. 211.

⁷⁷ Įstatymas apie draugijas // Vyriausybės žinios 1919 m. lapkričio P. 2-3.

⁷⁸ Kauno miesto ir jo apylinkių sentikių šv. Mikalojaus bendrovė įregistruota 1921 m.12 10 // F.377. Ap. 10. B. 28. L. 15.

neprieštaraujantys jiems. Reikėjo konkretinti konstitucinį straipsnį, nurodant, kurias organizacijas *konstitucija užtiko*⁷⁹ t.y, kurios laikytinos *esamomis*⁸⁰, nes nebuvo išsamesnio įstatymo reguliuojančio religinių bendruomenių ir valstybės teisinius santykius, įgyvendinančius Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir tarptautiniuose dokumentuose bei susitarimuose įtvirtintas žmogaus teises į tikėjimo laisvę.

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje, skirtingai nei šiandien, kuomet kuriant religinių bendruomenių įstatymą buvo vadovautasi istoriniu, o ne teisiniu principu, valstybė pripažino visų religinių bendruomenių, veikusių jos susikūrimo metu, vienodas teises.. Nors tradicijos vertingas dalykas, jas reikia žinoti ir puoselėti, tradiciškumo/netradiciškumo perskyra neturėtų būti religijų diskriminavimo ar privilegijų joms teikimo pagrindas. Šia prasme, 1922 m. Konstitucijos įstatymo 83 straipsnio formuluotė dėl religinių organizacijų pripažinimo buvo pakankamai demokratiška, nes neišskyrė tradicinių ir netradicinių religinių.

Remiantis M. Riomerio pateikta interpretacija, vertėtų patikslinti V. Vardžio teiginį jog *teisiniai buvo garantuotos lygios teisės visų konfesijų bažnyčioms*⁸¹

Tikybės ir kulto dalykų skyriaus konstituciniuose įstatymuose kalbama apie dvi religinių organizacijų kategorijas: *visų esamų ir naujai atsirandančių*⁸². Konstituciniai įstatymai numatė skirtingą jų teisinį statusą. *Esamas* valstybė pripažįsta iš kart, netikrindama jų statutų ir kanonų, o pripažinimas savo ruožtu suteikia privilegijų numatytų konstitucijoje: *Tik šios religinės organizacijos turėjo Valstybėje juridinio asmens statusą, o jų dvasininkai - atleidžiami nuo karinės prievolės*⁸³

Be abejo "naujai atsirandančių" kategorija apima ne tik naujai steigiamus tikybinis junginius, kurių iki šiol iš viso niekur nebuvo ir kurie yra pagrindžiami nauju tikybinio mokslu, bet ir tas bažnyčias ar tikybinės organizacijas, kurios kad ir senos bei nusistojusios, vis dėlto iki 1922 m. Lietuvoje neveikė ir čia savo jokių organizacinių formų neturėjo, o tuo pačiu nėra numatytos konstitucijos 83 §⁸⁴. Taigi, Visos esamos bažnyčios ir religinės bendruomenės turėjo išskirtinį konstitucinį statusą. Tačiau Lietuvos valstybės 1922 VII.6 dienos konstitucijos skyrius Lietuvos

⁷⁹Riomeris M. Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos Kaunas., Vytauto Didžiojo univ. Teisių fak., 1937. P.409

⁸⁰ Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius -1996 P.12.

⁸¹ V. Vardys. Bažnyčios ir valstybės santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Krikščionybė Lietuvoje. Čikaga, 1997. P.294.

⁸² Lietuvos Teisės šaltiniai. Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) P.12

⁸³ Lietuvos Teisės šaltiniai. Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) P.12.

⁸⁴ M. Riomeris .Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos Kaunas., Vytauto Didžiojo univ. Teisių fak., 1937. P.409.

piliečiai ir jų teisės 10 straipsnis skelbė, jog *Negali būti teikiama ypatingų privilegijų nei mažinama teisių piliečių dėl jo kilmės, tikėjimo, tautybės*⁸⁵

Kita vertus, P. Vardys teisingai pastebi, kad *nors turėdamos daugumą, katalikiškosios partijos konstitucijoje neiškėlė Katalikų Bažnyčios virš visos tautos, kaip tai buvo padaryta Airijos konstitucijos 44 – amė paragrafe.*⁸⁶ P. Vardžio aiškinimui pritaria ir M. Riomeris: *Jokios tam tikros bažnyčios 1922 m. konstitucija į ypatingą privilegijuotą padėtį neiškelia ir tuo pačiu jokios viešpataujančios, oficialinės ar valstybinės bažnyčios nesteigia t.y. neskelbiama valstybinė religija. Šitokios bažnyčios sąvoka yra Lietuvos 1922 m. konstitucijai svetima. Romos Katalikų Bažnyčia, kuri Lietuvoje galėtų į šitokią padėtį pretenduoti ir kurios reikalai rūpėjo stipriausiai steigiamojo seimo partijai, Krikščionių demokratų blokui, nors praktikoje valstybiniai reiškiniai buvo labai dažnai su šios bažnyčios veikimu ir aktais jungiami, konstitucijoje iš viso nėra minima. Teisiškai ji paskęsta bendrojoje "visų esamų Lietuvoje tikiybinių organizacijų" konstitucinėje kategorijoje*⁸⁷. Tačiau V. Vardys teingai pastebi, kad *Katalikų Bažnyčios skaitlinis stiprumas ..., jai garntavo vyraujančią padėtį.*⁸⁸

Ar vadovaujantis aptartomis konstitucijos nuostatomis Sentikių Bažnyčia Lietuvos valdžios buvo laikoma jau *esama* ar *naujai atsirandančia* tikiybine organizacija?

Rastos archyvinės medžiagos tyrimas į šį klausimą kelia dar daugiau klausimų, nei pateikia atsakymų. Nepaisant to, tyrimas išryškina, kai kuriuos valstybės politikos Sentikių Bažnyčios Lietuvoje atžvilgiu ypatumus.

Jau XX a. pradžioje sentikystė Lietuvoje galutinai tapo susitelkusia bepopių pomorų bažnytine organizacija⁸⁹. Dėl sentikiams būdingo prierašumo bendruomeniškumo formoms ir minimalizuoto dvasinių vadovų instituto vaidmens aukščiausia ir seniausia bepopių pomorų Sentikių bažnyčios valdymo forma – suvažiavimai. Tačiau nauja politinė situacija Lietuvoje diktavo pokyčius ir Sentikių Bažnyčios religinei organizacijai. Taip atsirado nauja SBL organizacinė institucija - Sentikių Centro Taryba (toliau SCT). Jaunai valstybei pradėjus kurti savo santvarką, Sentikių Bažnyčia taip pat ėmėsi kurti savo bažnytinę santvarką, pritaikant ją prie naujų to meto politinių aplinkybių. Sentikiai turėjo išlaikyti savo tautiškumą tarp lietuvių, o tikėjimą – ne tik tarp katalikų, bet ir tarp rusų - stačiatikių. Tai reišė, kad vienijantis su stačiatikiais atsovauti tautinius interesus reikėjo atsižvelgti ir religinės tapatybės išlaikymą.

Jau 1919 m. gegužės mėnesį Vidaus reikalų ministerija įsakė, kad visos bažnyčios Lietuvoje

⁸⁵ Lietuvos Teisės šaltiniai. Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918.II. 16 – 1940. VI.15.P.8.

⁸⁶ V.Vardys. Bažnyčios ir valstybės santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Krikščionybė Lietuvoje. Čikaga, 1997. P.290

⁸⁷ M. Römeris Lietuvos konstitucinės paskaitos. I. D. K. 1937. P. 410.

⁸⁸ V.Vardys. Bažnyčios ir valstybės santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Krikščionybė Lietuvoje. Čikaga, 1997.P. 291.

⁸⁹ G. Potašenko Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje // Naujasis židinys 1995. Nr.7 – 8.

sudarytų savo vadovybes ir įkurtų savarankiškas bažnyčias.⁹⁰

SBL valdymo projekto gaires Tikybos Departamento direktorius 1922 m. išdėstė VR ministrui: *Kadangi minėtame Rusų Kodekso antrame tome paduotosios taisyklės (1905 – 1906 m. įstatai suteikę teisę sentikiams viešai organizuotis ir turėti viešus pamaldų namus) daug kame neatsako vidujiniai Lietuvos Valstybės tvarkai..... Lietuvos dvasiškuosius reikalus priseitų tvarkyti pagal normą priimtąją dvasiškiems reikalams Lietuvos evangelikų – Liuterių ir Evang. – reformatų-būtent: Lietuvos Prezidentas turėtų užtvirtinti trims metams tarybos pirmininką ir Vice – Pirmininką, o Vidaus Reikalų Ministeris tokiam pat laikui kitus Tarybos narius.*⁹¹

Evangelikų liuteronų bažnyčios *superintendentas, klebonai, filialistai ir konsistorija*, kurią sudarė *pirmininkas, Vicepirmininkas, sekretorius, prakuroras, išdininkas, kancelistas* buvo užtvirtinti jau 1920 m.⁹²

Kaip minėta, centrinės nuolatinės valdymo institucijos įkūrimas, viena vertus, buvo nulemtas naujų politinių aplinkybių, kita vertus, SBL nuolatinės centrinės institucijos įkūrimas būtų palengvinęs darbą atstovaujant sentikių interesus valstybiniu lygmeniu.

Aptariant Sentikių Bažnyčios Lietuvoje organizaciją tiriamuoju laikotarpiu, derėtų pabrėžti, kad išimtinai demokratiniai valdymo principai buvo tradiciškai būdingi sentikių pomorų bendruomenėms. Jau *.XIX – XX a. sandūroje susiformuoja visa bepopių Bažnyčios struktūra (bendruomenė, jos taryba, šventikas, Bažnyčios suvažiavimas)*⁹³. Taigi nuolatinės valdymo institucijos įkūrimas nauja buvo tik tai tai, jog ši institucija turėjo vienyti visos Lietuvos sentikių bendruomenę.

Nuolatinės valdymo institucijos - Kauno apskrities sentikių tarybos, sukūrimo galimybė buvo svarstyta 1920 m. Kauno apskrities Sentikių suvažiavime. Tačiau šiame suvažiavime nuolatinės valdymo institucijos įkūrimas apsiribojo tik Kauno apskričiai priklausiusioms sentikių parapijoms: Kauno, Paskutiškių, Baltromiškių, Perelauzų, Rimkavos.⁹⁴

Nauja Sentikių Bažnyčios Lietuvoje institucija - Sentikių Centro Taryba, turėjusi vesti jau visos Lietuvos tikybinę sentikių organizaciją buvo įkurta pirmajame Sentikių bažnytiniame suvažiavime, įvykusiame 1922 m. gegužės 6 d. Minėtos institucijos įkūrimas svarbus buvo dviem aspektais: galutinio SBL organizacinės struktūros susiformavimo taip pat SBL realia teisinės padėties, vadovaujantis 83 1922 m. Lietuvos Konstitucijos straipsniu, sureguliuavimo galimybe.

⁹⁰ Lietuvos evangelikų bažnyčios sudarė A. Hermann .P. 224.

⁹¹ VRM Tikybu Departamento direktorius Vidaus Reikalų Ministeriui 1922 06 // F. 377. Ap. B. 47. L. 127.

⁹² Tikybinių įstaigų etatai // Vyriausybės žinios. – 1920.Nr.33.P.18.

⁹³ G.Potašenko Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje. // Naujasis židinys 1995 Nr. 7-8 P. 587.

⁹⁴ Tikybei departamentui prie VRM Kauno miesto ir apskrities viršininkas pirmojo Kauno apskrities Sentikių susivažiavimo posėdžio protokolas (nuorašas)1922 06 22// F. 377. Ap. 9. B.47 L.60 - 62

Taigi įkūrus SCT, tarsi ir neliko kliūčių priskirti sentikių organizaciją Lietuvoje prie tų, *kurias 1922 m. konstitucija užtiko* Tačiau rasta archyvinė medžiaga verčia suabejoti, ar SBL galėjo naudotis 83 § pateiktomis konstitucinėmis privilegijomis. Būtent privilegija, kuria vadovaujantis netikrinami religinių organizacijų kanonai ar statutai: *Pirmoji - "visų esamųjų Lietuvoje" - tikybinių organizacijų kategorija yra privilegijuota. Jų kanonų ar statutų konstitucija tikrinti neleidžia., paliuosuoja juos nuo bet kurių sąlygų ar formalybių, kurios gali būti įstatymo nustatytos šiaip draugijų statutams ar įstatams, juos iš anksto priima ir sankcionuoja, kaip teisinį jų tvarkymosi valstybėje titulą*⁹⁵.

Archyvinė medžiaga liudija, kad valdžios institucijų atsakingi asmenys Sentikių Bažnyčią Lietuvoje priskyrė prie jau esančių tikybinių organizacijų ir taikė jai 83 Konstitucijos straipsnį. *...būtent, dėl to kad, Storovierai Lietuvoje ne nauja organizacija, o einant Lietuvos Konstitucijos 83 § jie turi pilną teisę tvarkytis sulyg savųjų statutų reikalavimo*⁹⁶

Dar prieš įkuriant SCT, Kauno sentikių parapijos tarybos pirmininkas V Prozorovas atsiuntė VRM SCT įstatų projektas. VRM Tikybu departamentas jame padarė pataisas. Kai pagaliau SCT nusiuntė patvirtinimui Tikyb. departamentui SCT įstatų TD projekto variantą prašant jį *kaip galint greičiau užtvirtinti, todėl, kad be užtvirtintų įstatų Tarybai sunku suorganizuot parapijas*⁹⁷, įstatatai nebuvo patvirtinti. Nei SCT įstatatai, nei vėliau SCT *išdirbti* ir visuotiniame suvažiavime priimti parapijų įstatatai, (skirtingai nei Lenkijoje (Распоряжение Совета Министровъ 1928 08 29 // LCVA. F.391. Ap. 4. B. 707. L.67.) netapo oficialiu valdžios patvirtintu aktu. Neužilgo pasirodė *laikinosios taisyklės*, tik iš dalies atspindėjusios SBL struktūrą. SCT įstatų projekte Tikybu departamento padarytos redakcijos daugiausiai lietė SBL savivaldos ribas.

Įstatatai redaguojami buvo galbūt todėl, kad nauja buvo laikoma ne tiek pati Sentikių Bažnyčia (sentikių tikėjimas), kiek sentikių religinė organizacija (beje *laikinosiose taisyklėse* ji taip ir įvardinta. Nauja. SCT institucija renkama visuotinių SBL suvažiavimų turėjo koordinuoti Lietuvos sentikių bendruomenių ekonominę, religinę, švietimo veiklą ir atstovauti jų interesus valstybiniame lygmenyje. Tokio pobūdžio institucija iš tiesų buvo nauja SBL religinėje organizacijoje. Kita vertus, tai nebuvo visos SBL statutas, o tik SCT (beje naujos) institucijos įstatatai.

Nors šiomis redakcijomis valdžios institucijos tiesiogiai nebandė keisti organizacinės SBL vidaus struktūros, tačiau siekimas didinti valdžios kontrolę sudarė sąlygas nepaisyti SBL savarankiškumo.

⁹⁵ M. Riomeris Lietuvos konstitucinės paskaitos. I. D. K. 1937. P. 408 – 411

⁹⁶ Tikybu Departamento prie VRM direktorius VRM Juriskonsulatui 1922 11 30 //F.377. Ap. 9. B. 47. L. 136.

⁹⁷ p. Vidaus reikalų Ministeriui SCT1923 02 10 // LCVA. F. 377. B. 47. L. 186

Kalbant apie SBL teisinę padėtį tarpukariu, reikia detaliau aptarti SCT įstatų derinimo faktą, atsisipindintį VRM Tikybos departamento fondo byloje *Apie Lietuvos sentikius*⁹⁸

Kadangi nebuvo griežto valstybės ir bažnyčios atskyrimo, dėl Bažnyčiai pavestų valstybinės svarbos metrikų vedimo funkcijų, padarytomis redakcijomis VRM numatė didesnes galias kontroliuoti SCT veiklą. Šalia SCT įstatų projekto nuostatos: *Sentikių Centro Taryba už savo veikimą atsako prieš Vidaus Reikalų Ministeriją*.⁹⁹ VRM Tikybu departamento įtraukta didesnes valdžios galias SBL atžvilgiu numatanti formuluotė: *Vidaus Reikalų Ministerija turi teisę kiekvienu metu kontroliuoti Centro Tarybos, parapijų ir kitų įstaigų veikimą*¹⁰⁰ Laikinosios taisyklės numatė dar didesnę valdžios kontrolę: *Tarybos pirmininką, vicepirmininką ir narius tvirtina Vidaus Reikalų Ministeris*¹⁰¹ Ši kontrolė buvo sąlygota metrikų priežiūros ir kontrolės suteikimo VRM kompetencijai. Rengiamo metrikų įstatymo projekto § 15 skelbė, kad *aukščiausia metrikų priežiūra ir kontrolė priklauso VRM tikybu ir kulto departamentui*¹⁰² *Laikinių taisyklių* § 5 suteikė „teisėtą“ pagrindą kontroliuoti SBL vidinius procesus, kištis į SBL vidaus gyvenimą, palaikant vieną ar kitą pusę, jei vykdavo vidaus nesutarimai. Ar buvo pasinaudota šia teisine galimybe? Ir jeigu buvo kaip tai reikėtų vertinti? Apie tai plačiau rašoma darbo poskyryje *Sentikių centro Taryba*.

Tai, jog Lietuvos Sentikių Bažnyčios su Lietuvos vyriausybe normuoti laikinosios taisyklės buvo laikinojo pobūdžio liudijo ne tik jų pavadinimas, bet ir *Laikinių taisyklių* projektas. Paskutiniame šio projekto skyriuje buvo skelbiama: *Šios taisyklės veikia iki tam laikui, kol bus priimtas „Lietuvos tikybinių pakraipų gyvavimo“ įstatymas*.¹⁰³ Vėliau buvo pakartota, kad VRM pasistengs artimiausioje ateityje paruošti *atatinkamų įstatymų projektų, kur bus aiškiai nustatytas santykis Valstybės su Bažnyčiomis...manoma paruošti įstatymo projektus stačiatikių, sentikių, reformatų, žydų ir t.t. tikybos*¹⁰⁴. Visą tarpukarį teisinė SBL padėtis galutinai taip ir nebuvo sureguliuota. Valdžios institucijoms pakako *Laikinių taisyklių*, kuriose valdžiai buvo suteiktos didelės SBL kontrolės galimybės.

Lietuvos sentikių organizacijos santykiams su Lietuvos vyriausybe normuoti priimtos laikinosios taisyklės, atspindėjo Sentikių Bažnyčios Lietuvoje organizacijos struktūrą. Kaip minėta, 1923 m. *Laikinosiomis taisyklėmis* Valstybė paskelbė oficialiai pripažįstanti SBL.

⁹⁸ Apie Lietuvos sentikius // LCVA. F. 391. Ap. 4. B.47.

⁹⁹ KSP taryba VR ministrui 1922 12 02 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47.L.141.

¹⁰⁰ VRM TD p. Prozorovui 1923 01 17 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. 85.L.85 – 86.

¹⁰¹ Lietuvos sentikių organizacijos santykiams su Lietuvos vyriausybe normuoti laikinos taisyklės § 5 // Vyriausybės žinios 1923 06 29 P. 1.

¹⁰² LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1824. L. 104 – 112.

¹⁰³ *Laikinių taisyklių* projektas // F. 377. Ap. 9 B. 47. L. 191.

¹⁰⁴ Tikybu ir kulto dalykuose VRM vaduosius...1925 - 1928 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1824. L.184.

Nors „pripažinimas“ nebūtinai reiškia materialinį palaikymą, kuris dažniausiai siejamas su konkrečios religinės bendrijos naudojamų kultūrinių vertybių (pastatų, paveikslų, liturginių drabužių ir pan.) palaikymu skiriant valstybės biudžeto lėšas, tačiau dėl palankaus valstybės požiūrio į religiją pripažintoms tikiybiniams organizacijoms buvo skiriamas šio toks finansavimas (maldos namų remontams ir statybai).

Kaip pasikeitė teisinė SBL padėtis po valstybės pripažinimą skelbusių *laikinių taisyklių* išleidimo?

Po karo sentikiams grįžtant iš evakuacijos, parapijų atkūrimas vyko palaipsniui. Apie veikusias parapijas 1918 – 1923 m. žinių nedaug. 56 sentikių parapijų sąrašas TD buvo atsiųstas tik 1922m.¹⁰⁵. Tačiau pirmasias žinias apie sentikių religines bendruomenes TD gavo jau 1920 m. Kuomet sentikiai savo parapijų vardu kreipėsi į valstybės institucijas, prašydami materialinės pagalbos karo sugriautiems maldos namams atstatyti. Taip 1920 m. buvo „užregistruota“ Stravenikų sentikių parapija¹⁰⁶ Bet pavyzdžiui, Ukmergės bendruomenė TD atsisakė „užregistruoti“ (nors bendruomenė ir prašė tai padaryti) motyvuojant tuo, jog *dar renkamos apie ją žinios*¹⁰⁷ Reikia atkreipti dėmesį, kad bendruomenių įteisinimo procedūros aptariamuoju laikotarpiu, skirtingai nei pavyzdžiui Estijoje¹⁰⁸, Lietuvoje nebuvo. Rengiamas įstatymas apie tikiybinių organizacijų registravimą lietė tik naujai atsirandančias tikiybines organizacijas¹⁰⁹ „Registracijos“ terminas šiuo atveju greičiausiai buvo pavartotas paprasčiausio surašymo apskaitai, o ne teisėtumui suteikti tikslu. Tai patvirtina ir rasta archyvinė medžiaga: Tikybų Departamentas kreipėsi į VRM Juriskonsulą, prašydamas *išaiškinti ar minimai [Ukmergės sentikių bendruomenei – S.I] Sentikių Bendruomenei yra reikalinga atskiras registravimas ir kame būtent, dėl to kad, Storovierai Lietuvoje ne nauja organizacija, o einant Lietuvos Konstitucijos 83 § jie turi pilną teisę tvarkytis su jų savųjų statutų reikalavimu*¹¹⁰. Juriskonsulo buvo paaiškinta, kad *dėl veikiančios panašios organizacijos nereikia atskiro leidimo, bet visos organizacijos turi būti užregistruotos*¹¹¹.

¹⁰⁵ VRM Kauno SPT 1922 12 02 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 142 -143.

¹⁰⁶ Tikybų Departamento prie VRM direktorius Miškų departamentui 1922 03 27// F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 7.

¹⁰⁷ VRM Tikybų Departamento direktorius Šiaulių apskrities viršininkui 1922 07 09 //F. 377. Ap. 9. B.47. L. 136 – 138;L.70.

¹⁰⁸ Estų įstatymas // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1824. L. 193 – 198.

¹⁰⁹ Įstatymo apie tikiybinių organizacijų registravimą projektas // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1828. L. 22 – 25.

¹¹⁰ Tikybų Departamento prie VRM direktorius VRM Juriskonsulatui 1922 11 30 //F.377. Ap. 9. B. 47. L. 136.

¹¹¹ Tikybų Departamento prie VRM direktorius VRM Juriskonsulatui 1922 11 30 //F.377. Ap. 9. B. 47. L. 136.

Vienintele teisinės veiklos forma iki SBL legalizavimo 1923 m. buvo atskirų sentikių bendruomenių registracija remiantis 1919 m. Įstatymu apie draugijas¹¹² Tokiu būdu 1921 m. Kauno apskrities viršininko buvo užregistruota ir įtrauktą į draugijų rejestrą Kauno miesto ir jo apylinkių sentikių šv. Mikalojaus parapija¹¹³

Laikinių taisyklių § 3 skelbė *tarybai rinkti kiekviena sentikių parapija siunčia po vieną atstovą nuo kiekvienų 200 parapiejiečių*¹¹⁴ Taigi sentikių bendruomenės buvo pripažįstamos kaip SBL organizacijos struktūros dalis. Taigi atrodytų, kad atskiras parapijų įteisinimas tarsi ir nebuvo reikalingas.

1922 m. Konstitucijos 83 straipnis skelbė, kad tikiybinių organizacijų turi juridinio asmens teisių¹¹⁵ Įstatuose sentikių parapijoms taip pat pasakyta, kad parapijos tarpininkaujant SCT galėjo naudotis juridinio asmens teisėmis¹¹⁶ Taigi vienintelis teisinis pagrindas gauti juridinio asmens teises arba kitaip tariant įteisinti savo veikla aptariamuoju laikotarpiu Lietuvoje buvo minėtas *Įstatymas apie draugijas*. Paprastai juridinio asmens teisių įgijimo buvo siekiama, kai iškildavo konfliktai dėl parapijos turto (pvz. maldos namų) ir savo teises parapija privalėjo ginti teisme. Kaip tik tokiu tikslu 1939 m. užregistruota Zarasų sentikių parapija¹¹⁷ Taigi tarpukariu Lietuvoje buvo taikoma sentikių bendruomenių registracija remiantis *Įstatymu apie draugijas* kaip juridinio statuso suteikimo praktika. Legalizavus Sentikių Bažnyčią Lietuvoje, ji nuo 1925 m. reguliariai gaudavo finansinę pašalpą religinei veiklai bei švietimo reikmėms, kaip ir kitos pripažintos religinės bendruomenės. 1925 m. Sentikių tikibinei organizacijai buvo skirta 6160 lt¹¹⁸. 1926 m. SBL pateikė 47000 lt dydžio norimos gauti sumos sąmatą¹¹⁹. 1928 – 1938 valstybės skiriama subsidija SBL vidutiniškai siekė 33000 lt.¹²⁰

¹¹² Įstatymas apie draugijas // Vyriausybės žinios. – 1919 11 24. P.2.

¹¹³ Kauno miesto ir jo apylinkių sentikių šv. Mikalojaus parapijos (bendrovės) įstatai // LCVA. F.377. Ap. 9. B. 47. L.131 – 135.

¹¹⁴ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

¹¹⁵ (Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius - 1996. P.12

¹¹⁶ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвъ 1923. г.Ковною § 2. P.2.

¹¹⁷ Kauno notaro K. Škėmos įgaliojimas adv. J.Žagrakaliui, 1935 // LCVA.F.1215. Ap.1. B.212. L.12.

¹¹⁸ Tikiybiniams įstaigoms 1925 m.skirtų išlaikyti sumų sąmata // LCVA. F.391. Ap.4. B. 1822. L. 134.

¹¹⁹ Tikiybiniams įstaigoms 1925 m.skirtų išlaikyti sumų sąmata // Ten pat. L.134.

¹²⁰ Tikiybiniams įstaigoms nuo 1928 – 1940 m. išmokėti kreditai // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 370. L.1.

2. SENTIKIŲ BAŽNYČIOS LIETUVOJE RELIGINĖ ORGANIZACIJA

2.1 Sentikių Bažnyčios Lietuvoje suvažiavimai

Tarpukariu Lietuvoje susiformavo SBL religinės organizacijos dvipakopė struktūra. Žemiausia jos pakopa buvo sentikių parapija. Aukščiausios SBL institucijos aptariamuoju laikotarpiu buvo dvi. Tradicinė aukščiausia institucija – suvažiavimai ir naujai įkurta - SCT, turėjusi vadovauti SBL tarp suvažiavimų. Kadangi Lietuvos sentikių pomorų Bažnyčiai būdingi išimtinai demokratiniai tvarkymosi principai, parapijų vaidmuo ir jų autonomiškumas yra svarbus veiksnys formuojantis Sentikių religinės organizacijos ypatumus. Todėl šiame skyriuje didelis dėmesys skiriamas religinių sentikių bendruomenių vaidmens SBL organizacijoje ir jų padėties Lietuvoje aptarimui.

Aptariant Lietuvos sentikių parapijų padėtį nagrinėjamoju laikotarpiu reikėtų prisiminti pirmame dėstymo dalies skyriuje aptartą tarpukario Lietuvoje (iki 1938 m.) taikytą Valstybės ir Bažnyčios santykių modelį, kurio veikimas įgalino bažnytines institucijas prilyginti valstybės tarnyboms.

SBL atveju tai patvirtina ir *Laikinių taisyklių* 8§, kuriame pasakyta, kad sentikių centro tarybos nariams ir parapijų vadovams mokamas įstatymo keliu nustatomas atlyginimas¹²¹. Taigi tuo remiantis, sentikių dvasios tėvams už metrikų vedimą turėjo būti paskirta alga. Skirtingų šaltinių duomenimis tarpukariu Lietuvoje veikė 54 parapijos, jas aptarnavo 54 dvasios tėvai¹²². Nors, kaip jau minėta, religinės bendruomenės buvo valstybės pripažintos kaip SBL struktūrinė dalis ir visų sentikių parapijų vedami metrikai buvo pripažįstami kaip teisėti civilinės teisės aktai. Visos parapijos turėjo Vidaus reikalų ministro patvirtintus antspaudus. 1923 m. Vidaus reikalų vice - ministras patvirtino sentikių parapijos tarybų ir dvasios tėvų antspaudus. Iki 1927 m. parapijos naudojo antspaudus su vytimi, tačiau 1926 m., remiantis Rusų įstatymų savado IX tomo 878 ir 886 straipsniais, buvo nutarta panaikinti tokius antspaudus. Tuomet buvo pagaminti (tiksl. perdirbti senieji siekiant išvengti papildomų išlaidų)¹²³ nauji, neutraliesni antspaudai¹²⁴. Visgi buvo nutarta tik 15 dvasios tėvų paskirti algas. Priimant tokį sprendimą valdžia rėmėsi Konstitucijos straipsniu

¹²¹ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

¹²² SCT VRM –ai 1926 08 22 // LCVA. F.391. Ap.4. B 1825. L.127. L. 130 – 135.

¹²³ SCT VRM –ai 1926 12 24 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1825. L. 150.

¹²⁴ VRM Paštų, telefonų ir telegrafų valdybai // LCVA. F. Ap.4. B.1825. L.136 -140.

skelbiančiu, *jo negali būti teikiama privilegijų nei mažinimo teisių piliečiui dėl jo*¹²⁵ ...tikėjimo, todėl pasirinkta norma taikyta katalikams... t.y 2304¹²⁶

Nebuvo nustatyta, kurių parapijų šventikai turi gauti algas, 15 dvasios tėvų algų mokėjimo sąrašas kas kart skyrėsi¹²⁷. Oficialiai gaunamus algoms pinigus Sentikių bažnyčios vadovybė paskirstydavo savo nuožiūra. Neaišku, ar pakako šių pinigų sumokėti visiems dvasios tėvams. Sentikių dvasios tėvai gaudavo mėnesinį 113, 33 lt. atlygį už metrikų vedimą¹²⁸. Peržiūrėtoje archyvinėje medžiagoje nerasta nepasitenkimo išmokamomis algomis faktų, tačiau archyvinė medžiaga byloja buvus bandymų iš SCT pusės padidinti šventikų etatų skaičių¹²⁹. Visą tarpukarią valdžia pripažino tik 15 etatinių sentikių dvasios tėvų. Reikia pastebėti, kad iki 1936 m. sentikių dvasios tėvų etatų skaičius oficialiai net nebuvo nustatytas¹³⁰. Tik 1936 m. naujai tvirtinant tikybos įstaigų etatus patvirtinta 15 sentikių dvasios tėvų etatų¹³¹.

Viena vertus, kai kurios mažos sentikių bendruomenės nebuvo labai nutolusios viena nuo kitos, tačiau nuotolį reikėtų vertinti atsižvelgiant į to meto aplinkybes. Tačiau, religinių bendruomenių specifikos paisymą valdžios institucijos suvokė kaip privilegijų teikimą.

Aukščiausia ir seniausia Sentikių Bažnyčios Lietuvoje valdymo institucija buvo visuotiniai sentikių parapijų atstovų (bažnytiniai) suvažiavimai. Viena iš bepapių sentikių bažnytinio gyvenimo ypatybių – nuolatinis pasauliečių ir šventikų dalyvavimas parapijų bei bažnytinės organizacijos gyvenime.

*Tarybos narius renka Lietuvos sentikių susirinkimas*¹³², o tarybai rinkti kiekviena sentikių parapija siunčia po vieną atstovą nuo kiekvienų 200 parapijiečių¹³³

Aptariamuoju laikotarpiu atskiros parapijos išlaikė autonomiją ir atliko gana didelį vaidmenį tikinčiųjų gyvenime. Galima išskirti keletą požymių liudijančių lemiamą, atskirų bendruomenių vaidmenį SBL gyvenime. Tai – visų pirma, visuotiniai SBL suvažiavimai, bei įstatų Sentikių parapijoms Lietuvoje parengimas ir patvirtinimas¹³⁴.

¹²⁵ Lietuvos Teisės šaltiniai. Lietuvos Valstybės Teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15) P.8 10 str.

¹²⁶ p. VR ministrui Lietuvos sentikių prašymu Tikybų reiklams Referento, memorandumas 1925 04 04 // LCVA. 377. Ap. 9. B. 29. L.29.

¹²⁷ Sentikių algų lapai 1929 – 1930 //F.391. Ap. 4. B. 704. L. 1 – 66; algų lapas LSCT – ai sentikių klebonams 1927 05 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1825. L. 109 - 112.

¹²⁸ Sentikių algų lapai 1929 – 1930 //F.391. Ap. 4. B. 704. L. 1 – 66.

¹²⁹ p. VR ministrui Lietuvos sentikių prašymu Tikybų reiklams Referento, memorandumas 1925 04 04 // LCVA. 377. Ap. 9. B. 29. L.29.

¹³⁰ Tikybinių įstaigų etatai 1925 01 17 // Vyriausybės žinios. – 1925. – Nr. 179. P. 18.

¹³¹ Tikybinių įstaigų etatai 1936 07 07 // Vyriausybės žinios. – 1936. – Nr. 539. P. 4.

¹³² (Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

¹³³ (Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

¹³⁴ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвѣ. Ковно. г. 1923.

Sentikių Bažnytiniai suvažiavimai buvo seniausia Sentikių bažnyčios valdymo organizacinė forma. Atstovus į šiuos suvažiavimus parapijos rinkdavo visuotiniuose parapijos susirinkimuose.

Renkant medžiagą apie SBL vykusius suvažiavimus aptariamam laikotarpiui, pirmiausiai buvo susidurta su informacijos stoka. Peržiūrėtoje Sentikių Centro tarybos, Vidaus Reikalų Ministerijos, bei Švietimo ministerijos veiklos dokumentacijoje medžiagos! apie kai kuriuos suvažiavimus visai nėra arba yra labai nedaug, o ir esamai medžiagai dažnai trūksta informatyvumo. Dažniausiai suvažiavimų medžiaga archyvinių fondų bylose apsirboja glaustais, vienas į kitą panašiais suvažiavimų protokolais.

Iš viso nagrinėjamoju laikotarpiu įvyko Lietuvoje įvyko 8 Sentikių Bažnyčios suvažiavimai: pirmasis – 1292 05 06, paskutinis – 1938 04 11/13.¹³⁵

Analizuojamu laikotarpiu visi suvažiavimai vyko Kaune. Nors suvažiavimus buvo numatyta šaukti kas treji metai¹³⁶, tačiau dėl įvairių priežasčių suvažiavimai buvo šaukiami dažniau **1923 – 1940 m.**

Kauno miesto ir jo apylinkių sentikių šv. Mikalojaus parapijos suvažiavime įvykusiame 1922 01 01 išrinktai parapijos tarybai buvo pavesta sušaukti visuotinį Lietuvos sentikių atstovų suvažiavimą¹³⁷. Tam tikslui buvo parengtas planuojamo suvažiavimo proklamacijos tekstas, kuris turėjo būti išsiuntinėtas visoms Lietuvos sentikių parapijoms.¹³⁸

Gavus Tikybų Departamento leidimą¹³⁹, 1922 05 06 įvyko pirmasis SBL suvažiavimas¹⁴⁰. Kaip ir dera pirmajam suvažiavimui, jis išsiskyrė savo šventiškuumu. Skaityta daug sveikinimų, pasakyta daug padėkos žodžių suvažiavimo organizatoriams, net pasiūlyta nusiųsti sveikinamąją telegramą Steigiamajam seimui¹⁴¹. Beje verta paminėti, kad sveikinamosios - padėkos telegramos valdžios institucijų vadovams taip pat prezidentui A. Smetonai buvo siunčiamos ir kitų suvažiavimų

¹³⁵ Sabaliauskaitė J., Gumuliauskaitė L Iš sentikių bažnyčios istorijos: 1922 -1944 // Lietuvos sentikiai: duomenys ir tyrimai 1996 – 1997. VU: 1998. P.27; Švietimo ministerijai TD SCT 1934 01 12 // LCVA. F.391. Ap.4. b. 723. L. 107.)

¹³⁶ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1.

¹³⁷ Kauno apskrities sentikių suvažiavimo posėdžio protokolas 1922 01 01// LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 61 – 62.

¹³⁸ Совету...старообрядческого прихода. // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 1. L.5.

¹³⁹ Kauno SPT – ai T. D direkt. 1922 04 27 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47.L. 72.

¹⁴⁰ Pirmo visos Lietuvos sentikių suvažiavimo posėdžio protokolo nuorašas 1922 05 06 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 128 – 130.

¹⁴¹ Протокол первого Вселитовского старообрядческого съезда 1922 05 06 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B.1. L. 185 – 187.

metu.¹⁴² Šiame suvažiavime dalyvavo 96 atstovai (iš jų 18 dvasios tėvų)¹⁴³ iš 49 parapijų¹⁴⁴. Pirmajame SBL suvažiavime išrinkta SCT¹⁴⁵, tokiu būdu įkurta nauja SBL institucija. Pirmąjį SBL suvažiavimą galima įvardinti kaip steigiamąjį.

Antrasis 1923 12 09 SBL suvažiavimas buvo sušauktas, todėl, jog reikėjo perrinkti SCT. Atsiradus *laikinosioms taisyklėms*, SCT turėjo tvirtinti VR ministras, o SCT nariai turėjo atitikti jiems nustatytus reikalavimus: mokėti lietuviškai ir būti Lietuvos valstybės piliečiais.¹⁴⁶ VR ministras išrinktosios pirmajame SBL suvažiavime SCT nepatvirtino dėl SCT nario J. Kozlovskio SCT nariams keliamam reikalavimui – *mokėti lietuvių kalbos neatitikimo*¹⁴⁷ Antrasis suvažiavimas taip pat buvo šaukiamas rinkimams į Dvasinę komisiją tikslu. SCT pirmininko V. Prozorovo vardu Sentikių parapijų dvasios tėvams buvo išsiųsti kvietimai į antrąjį SBL suvažiavimą¹⁴⁸

Antrajame suvažiavime išrinkta Dvasinė ir Revizinė komisijos. Tokiu būdu, SBL organizacijoje buvo įkurtos dar dvi naujos institucijos. Dvasinės komisijos veiklos kompetencija apsiribojo kanoninių, pamaldų tvarkos taip pat šeimyninių (santuokų, ištuokų) klausimų išaiškinimu. Šiuos klausimus Dvasinė komisija sprendavo rengiamuose posėdžiuose¹⁴⁹. Dvasinės komisijos kompetencijoje buvo kandidatų į parapijos dvasios tėvus svarstymas¹⁵⁰ Šiame suvažiavime buvo perrinkta ir SCT. Prieš patvirtinant naują SCT sudėtį, VRM Tikybų Departamentas kreipėsi į Piliečių Apsaugos Departamentą prašydamas patikrinti naujai išrinktų SCT narių politinį lojalumą ir statusą valstybėje: *..prisiųsdamas kartu su šiuomi sentikių Centro Tarybos rašto 341 Nr. Nuorašą, Tikybų Departamentas prašo pranešti ar visi tarybos nariai yra Lietuvos piliečiai ir suteikti jam žinių apie jų politinę ištikimybę*¹⁵¹. Negavęs neigiamų žinių apie naujai išrinktą SCT narį A. Rybakovą: *Apie Rybakovą Agapijų Skyriuje neigiamų žinių nėra*¹⁵², 1924 m. Vidaus reikalų ministras patvirtino perrinktąjį SCT.¹⁵³

¹⁴² Suvažiavimų veiklos bylos // LCVA. F. 1215. Ap.1.

¹⁴³ Явочный лист первого Вселитовского старообрядческого съезда // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B.1. L. 182.

¹⁴⁴ Протокол первого Вселитовского старообрядческого съезда 1922 05 06 // L. 185 – 187.

¹⁴⁵ Протокол первого Вселитовского старообрядческого съезда 1922 05 06 // Ten pat. L. 185 – 187.

¹⁴⁶ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų Lietuvoje santykius su Lietuvos vyriausybe § 4 // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.132, gegužės 29. P. 1

¹⁴⁷ Įsakymas VRM ministerio 1923 10 31//F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 202.L.

¹⁴⁸ Наставникам всех старообрядческих приходов.1923 11 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 1. L. 197.

¹⁴⁹ Dvasinės komisijos posėdžių protokolai 1931 – 1933 LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 17.

¹⁵⁰ Протокол собрания Духовной комиссии 1930 04 24 – 27 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B.8.L.61.

¹⁵¹ VRM TD Pliečių Apsaugos departamentui 1923 06 20// LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 1.

¹⁵² Politinės policijos skyrius VRM T. D. 1924 02 01// LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 209.

¹⁵³ 1924 02 11 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 215

Taip pat šiame suvažiavime buvo patvirtinti Sentikių Centro tarybos parengti įstatai sentikių parapijoms Lietuvoje¹⁵⁴. Įstatai suteikė teisę parapijoms tvarkytis autonomiškai. Tačiau juose atsispindėjo ir SBL centralizacijos tendencijos. Remiantis minėtais įstatais matyti, kad SCT vaidmuo buvo gana didelis. Būčys P. netiksliai savo veikale mini, kad SCT netikrino, ar kandidatas į pamaldų vedėjus yra tinkmas. Remiantis minėtais įstatais, išrinktieji dvasios tėvai, taip pat parapijos tarybos ir revizijos komisijos nariai privalėjo būti patvirtinti Sentikių Centro Tarybos¹⁵⁵.

Kaip jau minėta, LCVA archyve išlikusi suvažiavimų medžiaga - daugiausiai glausti protokolai, pateikia paviršinį suvažiavimų vaizdą, atskleidžia tik formaliąją suvažiavimų pusę. Anaip tol suvažiavimuose buvo ne tik renkama Sentikių Centro Taryba, taip pat - svarstomi įvairūs klausimai. Pavyko surasti tik tris suvažiavimų pranešimus. Du iš jų buvo skaityti 1927 m., trečiasis 1930 m. SBL suvažiavime: J. Jerinas skaitė pranešimą apie Sentikių Bažnyčios Lietuvoje padėtį ir valdymą, V. Prozorovo skaitytas pranešimą sudarė SCT veiklos ataskaita, įeinanti į įprastą suvažiavimų darbotvarkę¹⁵⁶. 1930 m. suvažiavime Pavlovo T. pranešime¹⁵⁷ buvo kalbama apie SBL metrikų vedimo problemas, kurios išliko aktualios beveik visą tarpukarį. Sentikių dvasios tėvams metrikų vedimas buvo labai problematiškas dėl nemokėjimo rašyti lietuviškai. Taip pat metrikai buvo vedami netvarkingai. Prozorovas V. savo pranešime priminė, kaip svarbu išspręsti šią problemą pabrėždamas atsakomybės svarbą atliekant pavestą metrikų vedimo funkciją¹⁵⁸

Suvažiavimų veikloje būta ir nesklandumų. Susidurta su parapijų atstovavimo problema. Sentikių organizacijos viduje buvo diskutuojama, dėl parapijų narių amžiaus cenzos. *Įstatuose parapijoms* nebuvo nurodyta, kokio amžiaus asmenys gali būti parapijos nariais¹⁵⁹ (Nuo to priklausė atstovų siunčiamų į SBL suvažiavimus skaičius, o galiausiai ir SCT rinkimų rezultatai). Pagal senąją carinėje Rusijoje galiojusią Sentikių bažnyčios tvarką, parapijos nariais galėjo tapti tik 25 metų sulaukę asmenys¹⁶⁰ Bet prisilaikant didesnio amžiaus cenzos, kai kurios mažos parapijos dėl nepakankamo pilnamečių parapijiečių skaičiaus turėjo likti visai be atstovavimo. Kreipdamasis į

¹⁵⁴ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвѣ. Ковно. г. 1923.

¹⁵⁵ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвѣ. Ковно. г. 1923 § 37. P. 12.

¹⁵⁶ Докладъ Вселитовскому сѣзду 1927 03 01 // LCVA. F. 1215. Ap.1.B.15. L.47 – 49.

¹⁵⁷ Докладъ Вселитовскому сѣзду 1930 0 4 // LCVA. F. 1215. Ap.1.B. 15. L.47 – 87.

¹⁵⁸ Докладъ Вселитовскому сѣзду 1927 03 01 // LCVA. F. 1215. Ap.1. B. 15. L.47 – 49.

¹⁵⁹ Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвѣ. Ковно. г. 1923. §5. P. 3.

¹⁶⁰ Прозоровъ И. История старообрядчества. К. 1933. P. 131.

Švietimo Ministeriją V. Prozorovas bandė motyvuotai užginčyti SCT sprendimą parapijiečiams nustatyti 21 metų cenzą, siūlydamas nustatyti 18 metų cenžą¹⁶¹. Tačiau buvo ir visai įtikinamų aiškinimų, kodėl reikėtų palikti parapijos nariams aukštą **amžiaus** cenžą. Didelis skaičius parapijų atstovų iš toliau esančių parapijų neapsimokėjo finansiniu požiūriu¹⁶². Kaimiškoms sentikių bendruomenėms tai buvo itin aktualu

Aštuntasis paskutinis suvažiavimas neįvyko numatytu laiku dėl tuometinio SCT **pirmininko** A. Jefremovo įvestos atstovavimo tvarkos - parapijos prieš suvažiavimą privalėjo SCT pristatyti atstovų sąrašus. Ši tvarka apsunkino numatyto suvažiavimo organizavimą. Dėl tokių SCT pirmininko A. Jefremovo veiksmų Kauno Sentikių parapijos taryba kartu su Dvasinės komisijos pirmininku dvasios tėvu A. Pankratjevu nusiuntė Švietimo ministrui memorandumą: *Anksčiau suvažiavimų sušaukimo praktika buvo tokia: Sentikių Centro Taryba pranešdavo parapijoms Lietuvos sentikių visuotinio suvažiavimo sušaukimo dieną. Parapijos rinkdavo ir atsiųsdavo savo atstovus su įgaliojimais, pasirašytais parapijos tarybos...Dabar gi Sentikių Centro Taryba davė parėdymą parapijoms iš anksto pristatyti Sentikių centro Tarybai sąrašus asmenų, išrinktų į suvažiavimą*¹⁶³ Minėtas suvažiavimas neįvyko laiku, nes ne visos parapijos atsiuntė reikalaujamus atstovų sąrašus¹⁶⁴ Reikia pastebėti, kad autoritarinio režimo pasekmės atsiliepė ir SBL. Policijos valdininkai dalyvaudavo sentikių bendruomenių tarybų rinkimuose.¹⁶⁵ SCT vadovaujantys asmenys negalėjo išvykti iš Lietuvos negavę Švietimo ministerijos leidimo.¹⁶⁶

¹⁶¹ Kauno Sentikių parapijos tarybos pirm. V. Prozorovas Švietimo Ministerijai // LCVA. 391. Ap 4. B. 708. L. 54.

¹⁶² Apie parapijų atstovavimą // LCVA. F. 391. Ap. 4. B.708. L. 4

¹⁶³ Kauno Sentikių parapijos tarybos ir Dvasinės komisijos pirmininko šventiko A. Pankratjevo memorandumas ŠM //F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 123 – 124.

¹⁶⁴ Kauno Sentikių parapijos tarybos ir Dvasinės komisijos pirmininko šventiko A. Pankratjevo memorandumas ŠM // Ten pat. L. 123 – 124.

¹⁶⁵ KSP Šv.Ministerijai 1937 12 16 //LCVA.F.391. Ap.4. B.710.L.123.

¹⁶⁶ ŠM Prozorovui V. 1930 // LCVA. F. 1825. Ap. 4. L.29.

2.2 Sentikių Centro Taryba

Pirmajame SBL suvažiavime įkurta nauja SBL institucija - Sentikių Centro Taryba, turėjusi vesti tikiybines sentikių organizacijas. SCT prilygo valstybės įstaigai, todėl, turėjo būti patvirtinta VRM¹⁶⁷, o atlyginimas jos nariams turėjo būti nustatytas įstatymu. Pirmieji tikiybinių organizacijų (Evangelikų reformatų, Evangelikų liuterių, Stačiatikių ir Žydų) etatai buvo patvirtinti jau 1920 m. gegužę¹⁶⁸. Tačiau Sentikių tikiybinės organizacijos etatai buvo patvirtinti tik 1925 m.¹⁶⁹. Taip buvo todėl, kad SBL organizacijos formavimasis baigėsi tik 1924 m., Vidaus reikalų ministrui patvirtinus SCT.

Etatai tikiybiniams organizacijoms buvo pasiskirstyti taip: daugiausiai (16) etatų teko evangelikų reformatų tikiybinei organizacijai, Evangelikų liuteronų tikiybinei įstaigai skirti 9 etatai, sentikių – 6, stačiatikių – 8. Atkreiptinas dėmesys, kad sentikiams teko mažiausiai etatų, o evangelikų reformatų tikiybinei įstaigai daugiausiai. Toks paskirstymas neatitiko tikinčiųjų proporcijų. Taip buvo todėl, kad, išskyrus Evangelikų reformatų, tikiybiniams organizacijoms nebuvo nustatytas dvasininkų etatų skaičius. Padėtis pasikeitė 1936 m., kai buvo patvirtinti minėti dvasininkų etatai. Evangelikų liuteronų tikiybinė įstaiga gavo 41 etatą, Evangelikams reformatams liko 16 etatų, Sentikių tikiybinei organizacijai skirtas – 21 etatas, Stačiatikių tikiybinei organizacijai – 19.

Be SCT etatų buvo patvirtinti 15 dvasinių tėvų etatai. SCT pirmininko etatas prilygintas XII, 3 SCT narių etatai prilyginti X, tarybos sekretoriaus etatas, raštvedžio ir dvasios tėvų etatai – VIII valstybės tarnautojų kategorijoms¹⁷⁰ Pilną¹⁷¹ atlyginimą – 300 lt gaudavo sekretorius ir raštvedys¹⁷² SCT pirmininkas, nariai ir šventikai turėjo tenkintis 1/3 paskirtos kategorijos alga. SCT pirmininkas gaudavo – 180, 3 SCT nariai – 126 lt¹⁷³. Nepaisant, kad 15 šventikų etatai buvo patvirtinti tik 1936 m., Sentikių tikiybinei organizacijai (beje ir kitoms tikiybiniams organizacijoms) nustatytojo skaičiaus šventikų algos buvo išmokamos jau nuo 1928 m)¹⁷⁴

Iš Tikiybos reikalams referento memorandumo Vidaus reikalų ministrui paaiškėja, kad SCT 1925 m. kovo mėn. prašė Sentikių Bažnyčiai Lietuvoje skirti daugiau etatų: *Metrikų Skyriaus Vedėjo, Centro Tarybos Pirmininko padėjėjo, Referento Tikiybinių klausimų, Centro Tarybos*

¹⁶⁷ Laikinosios taisyklės, nustatančios sentikių organizacijų lietuvoje santykius su lietuvos vyriausybe § 5 // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr. 132. P. 1.

¹⁶⁸ Tikiybinių įstaigų etatai 1923 05 20 // Vyriausybės žinios. – 1920. – Nr. 33. P. 18.

¹⁶⁹ Tikiybinių įstaigų etatai 1925 01 17 // Vyriausybės žinios. – 1925. – Nr. 179. P. 18.

¹⁷⁰ Tikiybinių įstaigų etatai 1936 07 07 // Vyriausybės žinios. – 1936. – Nr. 539..P.4.

¹⁷¹ Tikiybinių įstaigų etatai 1936 07 07 // Ten pat. P. 4.

¹⁷² Sentikių algų lapai 1929 – 1930 // LCVA. F.391. Ap.4. B. 704. L. 1 – 66.

¹⁷³ Sentikių algų lapai 1929 – 1930 // LCVA. F.391. Ap.4. B. 704. L. 1 – 66.

¹⁷⁴ Tikiybiniams įstaigoms nuo 1928 m. – 1940 m. išmokėti kreditai // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 370. L. 1.

*iždininko, Centro Tarybos Kanceliaristo, 40 šventikų, 5 Dvasinio Teismo narių*¹⁷⁵. Viso su jau paskirtaisiais 6 turėjo būti 55 etatai. Prašomi papildomi etatai nebuvo patvirtinti. Referentas Tikybų Reikalams Vidaus Reikalų ministrui teigė, kad nereikėtų tvirtinti šių etatų. Pavyzdžiui kalbėdamas apie Dvasinio teismo etatus, aiškino: *Kas link dvasinio Teismo iš 5 – tos asmenų (IX kategorija), tai pati Taryba yra Teismu*¹⁷⁶

1939 m. spalio 10 d. sutartimi tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos, Lietuva susigrąžino Vilnių ir Vilniaus kraštą. Lietuvos Sentikių religinė organizacija pasipildė aštuoniomis sentikių parapijomis¹⁷⁷. 1940 m. Švietimo Ministerijos tikybinių etatų pakeitimo įstatymo projekte Sentikių tikybinei organizacijai buvo numatyta skirti 18 etatų dvasininkams¹⁷⁸

Taip pat sentikių dvasininkams iš valstybės biudžeto buvo numatytos: *pašalpos: dvasininkams ir pasauliečiams pensininkams, einantiems apmokamas pareigas tokiose bažnyčių ar šiaip kulto organizacijose, kurios gauna iš valstybės išdo pašalpa, privalo būti taikomas valstybės tarnautojų ir pašalpų įstatymo §53*¹⁷⁹.

SCT pirmininko pareigas iki 1934 m. ėjo Vasilijus Prozorovas, nuo 1934 iki 1938 m. - A. Jefremovas, nuo 1938 m. iki 1940 m. – Ivanas Prozorovas.

Pirmosios Vidaus reikalų ministro patvirtintos ir antrosios antrajame suvažiavime išrinktos SCT sudėtis: pirmininkas - V. Prozorovas, vicepirmininkas - J. Jerinas, nariai - N. Kozlovskis, A. Jefremovas, A. Ribakovas¹⁸⁰

Aptariamuoju laikotarpiu suvažiavimuose išrinkta SCT Švietimo ministerijos buvo nepatvirtinta keletą kartų. Tokio reiškimo priežastys buvo įvairios. Kaip jau minėta, pirmajame suvažiavime išrinktos SCT VRM nepatvirtino, nes vienas SCT narys nemokėjo lietuvių kalbos¹⁸¹, o tai prieštaravo *laikinių taisyklių* nuostatai

1930 m. balandžio 23 d. penktame SBL suvažiavime išrinktosios SCT pirmininkas buvo išrinktas V. Prozorovas. Tačiau išrinktosios SCT Vidaus reikalų ministras nepatvirtino. Tokio

¹⁷⁵ Lietuvos Sentikių prašymu Tikybų reikalams referento memorandumas Vidaus reikalų ministrui // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 87. L. 29.

¹⁷⁶ Lietuvos Sentikių prašymu Tikybų reikalams referento memorandumas Vidaus reikalų ministrui // Ten pat. L. 29.

¹⁷⁷ Sabaliauskaitė J., Gumuliauskaitė L. Iš Sentikių bažnyčios istorijos: 1922 – 1944 // Lietuvos sentikiai: duomenys ir tyrimai 1996 – 1997. VU. – V., 1998. P. 32.

¹⁷⁸ Tikybinių etatų pakeitimo įstatymo projektas 1940 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 370. L. 5- 6.

¹⁷⁹ LR Biudžeto komisijos nuorašas 1935 08 31 // F. 391. Ap. 4. B. 725. L. 64 a. p.

¹⁸⁰ 1924 02 11 LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 215.

¹⁸¹ SCT išrinktos pirmajame suvažiavime sudėtis: pirm. – V. Prozorovas, vicepirm. J. Jerinas, sekretorius I. Polzunovas, J. Kozlovskis, N. Kozlovskis (Įsakymas VRM ministerio 1923 10 31 // F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 202. L.)

nepatvirtinimo priežastys nebuvo nurodytos, galima spėti, kad priežastis buvo Vasilijaus Prozorovo išvyka į P. Ameriką. Prozorovui V. išvykus, Jefremovas A. nusiuntė Švietimo Ministerijai skundą, kuriame kaltino SCT pirmininką neteisėtu įgaliojimų perdavimu.¹⁸² Tikroji SCT nepatvirtinimo priežastis buvo ta, kad Prozorovas V. užsitraukė Švietimo Ministerijos nemalonę išvykdamas be Švietimo ministerijos leidimo¹⁸³ Įdomu tai, kad vienas iš ŠM nepatvirtintų SCT narių buvo pats skandalą sukėlęs Jefremovas A.¹⁸⁴ Dėl ŠM nepatvirtintų SCT narių buvo nusiųsti memorandumai Švietimo ministrui ir Prezidentui. Juose buvo rašoma, kad *tokios civilės valdžios pasielgimas priešingas Lietuvos Respublikos pagrindiniams įstatymams*¹⁸⁵, ...*Paskutinio suvažiavimo išrinktoji Centro Taryba dėl mums nežinomų priežasčių Jūsų ekselencijos nepatvirtinta, dėl ko sentikiai tikybiniai ir bažnytiniai atžvilgiu yra pastatyti į labai sunkią padėtį*¹⁸⁶.

1934 m. balandžio mėn suvažiavimo išrinktosios SCT pirmininkui Prozorovui V. teisėtvarkos institucijos pateikė kaltinimus¹⁸⁷ 1934 06 14 Švietimo ministras be rinkimų patvirtino naują SCT – os sudėtį, kurios pirmininku buvo paskirtas. Jefremovas A.¹⁸⁸. Leonovkos sentikių parapijos proteste Prozorovą V. bandyta pateisinti, aiškinant, kad jam pateikti kaltinimai finasinėmis machinacijomis nepagrįsti, todėl, kad jis kaip SCT pirminkas turėjo teisę laikinai laikyti pinigus, nes senosios SCT kadencija pasibaigė, kai dar nebuvo patvirtinta nauja SCT¹⁸⁹.

Keletą kartų buvo pratęstos „senųjų“ SCT kadencijos. SCT kadencijas dažniausiai buvo prašoma pratęsti, kad nesusidarytų tarpuvaldis (t.y kad Sentikių tikybinė organizacija neliktų be valdžios iki suvažiavimo). SCT pirmininkų prašymais buvo pratęstos šių SCT kadencijjos: 1931 m. išrinktos¹⁹⁰ ir 1934 m. ŠM paskirtos¹⁹¹ Jefremovo A. vadovaujamos SCT kadencijos pratęsimas buvo sąlygotas jo paties naujai įvestos parapijų atstovavimo tvarkos dėl, kurios ir neįvyko laiku aštuntasis SBL suvažiavimas (žr į poskyrį [suvažiavimai](#))

Reikia pabrėžti, kad Jefremovo A. vadovavimo Sentikių bažnytinei organizacijai metu buvo bandymų varžyti bendruomenių savarankiškumą. Tokie Jefremovo A veiksmai buvo asmeninio pobūdžio, nes buvo tiesiogiai nukreipti prieš Kauno sentikių parapiją, kuriai priklausė Prozorovas V.

¹⁸² A. Jefremovas Švietimo ministerijai 1929 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1825. 28 – 30.

¹⁸³ ŠM Prozorovui V. 1930 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1825. L. 29.

¹⁸⁴ Memorandumas Jo ekselencijai ponui valstybės prezidentui 1930 11 04 // LCVA. F. 391. ap. 4. B. 724. L. 130.

¹⁸⁵ Memorandumas Jo ekselencijai ponui valstybės prezidentui 1930 11 04 // Ten pat. L. 130.

¹⁸⁶ SCT pirmininkas Prozorovas V. Jo Ekselencijai p. Švietimo ministeriui 1930 10 14 // Ten pat. L. 131 – 132.

¹⁸⁷ 1935 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 114 – 120).

¹⁸⁸ Leonovkos sentikių parapijos narių prašymas Šv. M – ai 1934 09 29 // Ten. pat. L. 36)

¹⁸⁹ Leonovkos sentikių parapijos narių prašymas Šv. M – ai 1934 09 29 // Ten. Pat. B. 723. L. 36)

¹⁹⁰ Švietimo ministerijai TD SCT 1934 01 12 // LCVA. F. 391. Ap. 4. b. 723. L. 107.

¹⁹¹ Ištrauka iš p. Šv. Ministerio rašto 1938 01 25 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 101.

Kauno Sentikių parapijos nariai parašė skundą SCT pirmininkui, kuriame išdėstė, kad atstovų rinkimų į SBL suvažiavimą, negalima laikyti teisėtais, nes buvo padaryta pažeidimų. SCT pirmininkas nepatvirtino Kauno sentikių parapijos susirinkimo išrinktų atstovų į SBL suvažiavimą ir pasiūlė padaryti dar vieną susirinkimą¹⁹². Iš abiejų nesutariančiųjų pusių pasipylė skundai Švietimo Ministerijai. Kauno sentikių parapijos ir Dvasinės komisijos pirmininkas A. Pankratjevas nusiųstame Memorandume Švietimo Ministerijai rašo: *Manome, kad Sentikių centro tarybos pirmininkas yra aiškiai peržengęs savo kompetencijos ribas*¹⁹³ Kauno sentikių parapijos tarybos pirmininkas kreipdamasis į ŠM KRD pabrėžė, kad įstatyme nėra numatyta, kad SCT tvirtintų išrinktųjų atstovų rinkimus¹⁹⁴

Kauno sentikių parapijos taryba buvo kaltinama pažeidžianti įstatus (buvo teigiama, kad susirinkimo negalima laikyti įvykusi, nes nebuvo reikiamo kvorumo), Prozorovas V.(susirinkimo pirmininkas) kaltinamas *diktatoriškumu*.¹⁹⁵

ŠM atstovų rinkimus į SBL suvažiavimą pripažino teisėtais.¹⁹⁶ Tačiau netrukus buvo nusiųstas ŠM *memorandumas* sklebiantis, kad šių rinkimų negalima laikyti teisėtais¹⁹⁷

Paskutiniame aštuntame suvažiavime (1938 04 12 -13) buvo išrinktos tokios **sudėties** SCT. Į sudėtį įėjo - pirmininkas - Ivanas Prozorovas, vicepirmininkas – Volkovas A., nariai - Tumašovas M., Udalovas M., Terentjevas¹⁹⁸. Tokios sudėties **SCT** SCT Švietimo ministro patvirtinta 1938 m. balandžio 22d.¹⁹⁹

Svarbesnės Sentikių Centro Tarybos veiklos sritys buvo šios: parapijų priežiūros, metrikų vedimo ir priežiūros, sentikių vaikų ir suaugusiųjų švietimo, ryšių su Latvijos, Lenkijos, Estijos Sentikių bažnyčiomis palaikymo. SBL suvažiavimuose buvo pateikiama SCT veiklos ataskaitos. SCT rinkdavosi į posėdžius. Pavyzdžiui ketvirtajame (1927 03 01) suvažiavime SCT pirmininkas V. Prozorovas pateikdamas SCT veiklos ataskaitą mini buvus 10 SCT posėdžių²⁰⁰

¹⁹² Kauno Sentikių parapijos tarybos ir Dvasinės komisijos pirmininko šventiko A. Pankratjevo memorandumas ŠM //LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 123 - 124.

¹⁹³ Kauno Sentikių parapijos tarybos ir Dvasinės komisijos pirmininko šventiko A. Pankratjevo memorandumas ŠM // Ten pat. 123 - 124.

¹⁹⁴ KSPT ŠM 1938 02 08 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 124.

¹⁹⁵ KSPT ŠM 1938 02 08 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 710. L. 117 - 130.

¹⁹⁶ LSCT – ai KRD 1938 02 17 //Ten pat.L.117..

¹⁹⁷ KSP narių memorandumas Šv. M – ai 1938 02 23 // Ten pat. L. 106.

¹⁹⁸ Visuotinio sentikių atstovų suvažiavimo protokolas 1938 04 12 – 13//LCVA.F. 391. Ap. 4. B. 710. L.86 – 91)

¹⁹⁹ nuorašas1938 04 22// B. 710. L. 79.

²⁰⁰ V. Prozorovo SCT veiklos ataskaita 1927 03 01 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 15. L. 47.

Į parapijų priežiūros veiklos sritį įėjo visų pirma lėšų skiriamų už metrikų vedimą paskirstymas parapijų šventikams.

Svarbiausia SCT veiklos sritis apėmė metrikacijos tvarkymo reikalus. SCT buvo įgaliota prižiūrėti metrikų knygas. Jos veiklą savo ruožtu prižiūrėjo VRM, vėliau Švietimo ministerija, sekdamą, kad sudarant teisės aktus nebūtų prasilenkta su tuometiniais valstybės įstatymais. Dvasininkai turėjo teisę sudaryti šiuos teisės aktus: gimimo, mirties, santuokų ir ištuokų. Nemažai problemų iškildavo sentikių dvasios tėvams dėl metrikų išdavimo tvarkos, nes Lietuvai atgavus nepriklausomybę, dalis bažnytinių archyvų karo metu buvo sunaikinti, neišsaugoti arba laiku nesudaryti civilinės būklės aktai. Šiuo klausimu SCT teko daug bendrauti su tuometiniu Tikybu departamentu. SCT privalėdavo pateikti Švietimo ministerijai įvairias žinias, susijusias su metrikų išdavimais.

Daugumos sentikių parapijų metrikų žuvo karo metu. Evakuadamiesi į Rusiją sentikių dvasios tėvai išsivežė metrikų knygas, kai kurias konfiskavo Sovietų valdžia, kitos sudegė ar dingo ir pan.²⁰¹

Sentikiams grįžus į Lietuvą be metrikų buvo išduodami ne Lietuvos Respublikos piliečių, o užsieniečių pasai²⁰² Nepavykus susigrąžinti metrikų knygų iš Rusijos, metrikai buvo sudarinėjami taikant metrikų atstatymo procedūrą²⁰³. SCT buvo parengusi metrikų atstatymo prašymo ir liudininkų apklausos protokolo formas (metrikai buvo atstatomi remiantis liudininkų parodymais), kurios buvo patvirtintos VRM. Šios formos buvo išsiuntinėtos sentikių bendruomenėms²⁰⁴. SCT ir dvasios tėvų išduodami metrikai ar jų nuorašai privalėjo būti parašyti valstybine kalba ir atitinkamos formos. *Kauno Sentikių Tarybai Kartu su šiuo Tikybu Dep. prisiunčia nuorašus p. Vidaus Reikalų. Ministerio patvirtintų metrikų formulu, sulig kurių visi klebonai privalo vesti savo parapijose gimusių, vedusių ir mirusių metrikų knygas*²⁰⁵

Sentikių Bažnyčios atveju metrikų knygų vedimas nagrinėjamoju laikotarpiu buvo opi problema. Nepaisant to, SCT stengėsi ieškoti būdų išspręsti metrikacijos vedimo srityje iškilusias problemas. Daugiausiai rūpesčių SCT kėlė reikalvimas pildyti metrikų knygas lietuvių kalba.

²⁰¹ ŠM TD SCT žuvusiųjų sentikių parapijose metrikų knygų ir žuvimo priežasčių sąrašas 1934 01 12 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 1843. L. 25.

²⁰² доклад Т.Павлова 1934 04 12 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 32. L.87 – 89.

²⁰³ SCT Švietimo Ministerijos Kultūros Reikalų Departamentui 1940 03 13 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 707. L. 37.

²⁰⁴ доклад Т.Павлова 1934 04 12 // Ten pat. L.87 – 89

²⁰⁵ VRM T. D. Kauno ST – ai 1922 12 09 // F. 377. Ap. 9. B.47. L. 68.

Dauguma sentikių šventikų mokėjo silpnai arba visai nemokėjo rašyti lietuviškai. Nors SCT ne vieną kartą kreipėsi į **atitinkamas** valdžios institucijas prašydama leisti pildyti metrikų knygas dviem lietuvių ir rusų klabomis. Departamentai kuravę tikybų reikalus, ne visuomet patenkindavo tokius prašymus²⁰⁶. 1922 m ministro potvarkiu²⁰⁷ buvo leista laikinai pildyti metrikų knygas dviem kalbom²⁰⁸. Metrikai taip pat buvo vedami netvarkingai. Pavyzdžiui krikšto ar mirties faktų datos buvo įrašomos neiškarto ir ne iš eilės, neteisingai įrašomos pavardės, supainiojama vaiko lytis ir pan. Būta ir tokių kuriozų, kaip pavyzdžiui Latvijos piliečių įrašymas į Lietuvos sentikių parapijoms skirtas metrikų knygas²⁰⁹. Tokie reiškiniai buvo sąlygoti menko šventikų išsilavinimo, iš dalies **susiję** su atsakomybės stoka. SCT turėjo galimybę taisyti klaidas metrikų knygose, tačiau tai galima buvo daryti tik gavus teismo leidimą²¹⁰.

Derėtų aptarti dar vieną labai svarbią – religinio švietimo SCT veiklos sritį. Kaip minėta, vaikų religinis švietimas buvo sudedamoji mokyklinės programos dalis, todėl problemos susijusios su religiniu švietimu buvo ypač aktualios. *Beveik du su puse amžiaus Lietuvos sentikiai neturėjo galimybės mokytis ir steigti mokyklas. Mokyklos buvo viešpataujančios stačiatikių Bažnyčios įtakoje, todėl sentikiai savo vaikų ten neleido. Sentikiai, kaip jau buvo minėta, turėjo tenkintis bažnytiniu išsilavinimu namie*²¹¹. Dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių dauguma sentikių dvasios tėvų turėję dėstyti tikyba mokyklose, buvo menko išsilavinimo. Zarasų apskrities pradžios mokyklų inspektorius taip apibūdina dvasios tėvus: *ju dvasininkai vadinami nastavnikais, parapijose renkami iš mažai raštingų senių... jų dėstymo metodai gana primityviški, nes savo tikybos teoretizuoti jie nesugeba.*²¹²

Reikėjo imtis ryžtingų žingsnių keisti susiklosčiusią padėtį. 1931 m SCT kreipėsi į ministrą pirmininką prašydama leisti atidaryti dvasinius kursus. 1931 m SCT prašymas buvo patenkintas: *Lietuvos Sentikių Centro Tarybai leidžiu nuo š/m. balandžio mėn. 1 d. įstaeigti Kaune dvejų metų kursus Lietuvos sentikių dvasininkams ruoti mano š/ m. kovo mėn. 14 d. patvirtintu statutu. Tų kursų vedėju nuo š/ m. balandžio mėn. 1 d. tvirtinu Prozorovą Joną.*²¹³ Buvo patvirtinta²¹⁴ SCT

²⁰⁶ SCT Švietimo ministerijai 1938 01 08 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 708. L. 137.

²⁰⁷ Vidaus Reikalų Ministerijos Tikybų ir Bendrųjų Reikalų Departamento pranešimas // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 96. L. 57.

²⁰⁸ VRM Tikybų ir Bendrųjų Reikalų Departamento pranešimas SCT // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 96. L. 57.

²⁰⁹ SCT pareiškimas Rudancų SP dvasios tėvui 1928 12 03 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 187. L. 34.

²¹⁰ ŠM SCT – ai 1934 02 14 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 708. L. 80.

²¹¹ SCT p. Ministrui pirmininkui 1933 11 27 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 723. L. 111.

²¹² Zarasų apskrities pradžios mokyklų inspektorius ŠM 1930 11 13 // LCVA. F. 391. Ap. 3. B. 1793. L. 23.

²¹³ Ištrauka iš 1931 m balandžio mėn. 23 d. įsakymo // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 724. L. 77.

sudaryta²¹⁵ Dvasinių kursų išlaikymo sąmata. Iš valstybės išdo dvasiniams kursams per mėnesį skiriama apie 2500 lt. Taip pat buvo patvirtintas Dvasinių kursų statut²¹⁶. Dvasiniuose kursuose be religijos dalykų buvo dėstoma lietuvių kalba, Lietuvos istorija, Lietuvos geografija, rusų kalba²¹⁷ SCT siekė nuolaidų besimokantiems Dvasiniuose kursuose. SCT kreipėsi į Švietimo Ministeriją prašydama, įtraukti kursus į mokslo įstaigų, kurių auklėtiniai naudojami susisiekimo lengvatomis, sąrašą.²¹⁸ 1935 m. iš visų 76 Lietuvos sentikių šventikų tik 16 buvo baigusių pradžios mokyklą, 1 Dvasinius kursus. Švietimo ministerija, remdamasi pradžios mokyklų įstatymu, ne visuomet leisdavo dėstyti Dvasinius kursus baigusiems asmenims, reikalavo, kad šie pateiktų savo dvasinės vyresnybės leidimą. Dvasinikų išsilavinimo problema buvo išspręsta tik iš dalies. Susidarė paradoksali situacija – parapijų šventikai turėję teisę dėstyti tikybą buvo menkai išsilavinę²¹⁹, o baigę Dvasinius kursus asmenys negalėjo tapti dvasios tėvais dėl amžiaus cenzo²²⁰. Dauguma asmenų baigusių minėtus kursus galėjo būti tik regentais.²²¹ Problemą bandyta spręsti prašant ŠM, kad mokyklų inspektoriai leistų dėstyti tikybą mokyklose Dvasinius kursus baigusiems ne dvasios tėvams pateikus SCT leidimą.²²² ŠM sutiko atidaryti ir antruosius tokio pobūdžio kursus, tačiau, kad ateityje išvengt panašių nesusipratimų, iškėlė reikalavimą, jog, į steigiamus kursus būtų ne mažiau kaip 15 kandidatų, turinčių nemažesnę kaip pradžios mokyklos išsilavinimą ir amžių tinkamą eiti dvasios tėvo pareigoms.²²³ Tačiau kursai nebuvo atidaryti²²⁴. Įdomu pastebėti, kad beveik tais pačiais metais Lietuvoje veikė analogiškai, išlaikomi valstybės. Stačiatikių ganytojų kursai²²⁵.

Tarpukariu Baltijos regione sentikiai gyveno penkiose valstybėse: Lietuvoje, Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje ir Rytų Prūsijoje. Iš peržiūrėtos archyvinės ir istoriografijoje pateiktos medžiagos matyti, kad Lietuvos sentikiai palaikė glaudžius ryšius su sentikiais užsienyje. Užsimezgė ryšiai su Lenkijos, Latvijos, Estijos centrinėmis sentikių religinių organizacijų institucijomis. Sentikiai

²¹⁴ J.Sabaliauskaitė Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m.Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999.P.23.

²¹⁵ Lietuvos sentikių Dvasiškių Kursų Išlaikymo sąmata // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 724. L. 71.

²¹⁶ Lietuvos Sentikių Dvasiškių Kursų Statutas // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 725. L. 82.

²¹⁷ Mokslo planas // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 724. L. 83.

²¹⁸ 1931 04 27 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 723. L.

²¹⁹ ŠM Idepartamento direktoriaus atsakymas SCT –ai, 1936 08 31 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B.709. L.16.

²²⁰ Piliėčio M. Udalovo laiškas Š ministrui, 1937 // LCVA.F.391. Ap.4. B.710.L.131 -132.

²²¹ SCT ŠM 1935 08 13 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 708. L. 46.

²²² Šv. M – os KRD SCT 1936 08 25 // F. 391. Ap. 4. B. 709. L.17.

²²³ ŠM SCT 1936 09 05 // LCVA, F.391. Ap. 4. B. 708. L. 40.

²²⁴ J.Sabaliauskaitė Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m.Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999.P.23)

²²⁵ A.Marcinkevičius, S. Kaubrys. Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia 1918 – 1940 m.V.,2003.P.194 – 200.

keisdavosi religinio turinio mokomosiomis priemonėmis²²⁶, sveikindavo vieni kitus švenčių progomis²²⁷, kviesdavo²²⁸ vieni kitus į bažnytinius suvažiavimus. 1928 m SBL veikėjas (SCT pirmininkas (1934 – 1938 m.)) Jefremovas A. SCT posėdyje skaitė ataskaitą apie kelionę į visuotinį Latvijos sentikių suvažiavimą²²⁹

Kilus Lietuvos konfliktui su Lenkija ir 1920 m. gen. L. Želigovskiui okupavus Vilnių, abiejų kraštų diplomatiniai santykiai nutrūko. Vilnius buvo tradicinis bepopių pomorų sentikių bažnyčios regioninis centras. 1901 ir 1906 m. Vilniuje įvyko pomorų šventikų ir bendruomenių atstovų suvažiavimai, o 1907 m. kovo mėn. įregistruojama Vilniaus sentikių bendruomenė.²³⁰

Nors politinės aplinkybės nebuvo tam palankios, per visą nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį Lietuvos SCT ir Lenkijos Sentikių Aukščiausia Taryba glaudžiai bendradarbiavo.²³¹

Santykiai su užsienyje gyvenusiais sentikiais buvo labiau kultūrinio pobūdžio. 1931 m. Švietimo Ministerija davė leidimą Dvasinių kursų lankytojams ir jų pedagogams dalyvauti SCT rengiamoje išvykoje į Latviją.²³²

1939 m. rudenį buvo numatyta sukviesti bendrą Lietuvos, Lenkijos, Estijos ir Latvijos sentikių susirinkimą (soborą). Šio Soboro iniciatore buvo Lenkijos Sentikių Aukščiausia Taryba. Tuo tikslu 1938 m. rugsėjo 12 d. Vilniuje įvyko tarpvalstybinis sentikių priešsaborinis pasitarimas, į kurį buvo nuvykę ir Lietuvos Sentikių Bažnyčios atstovai - SCT pirmininkas I. Prozorovas ir nariai M. Udalovas bei M. Tumašovas. 1939 m. balandžio 12-14 d. Kaune sušauktas dar vienas tarpvalstybinis sentikių atstovų priešsaborinės komisijos posėdis. Jame dalyvavo Lenkijos, Latvijos ir Estijos atstovai. Ši komisija sudarė numatomo soboro programą. Įvykių eigą pakeitė prasidėjęs II Pasaulinis karas ir planuotam Baltijos šalių sentikių pomorų suvažiavimui nebuvo lemta įvykti.²³³

²²⁶ Susirašinėjimas su Estijos, Latvijos, Lenkijos sentikiais dėl vadovėlių...// F.1215. Ap. 1. B. 65.

²²⁷ Estijos sentikiai sveikina Lietuvos sentikius su artėjančiom šv. Velykom 1930 05 16 // LCVA. F. 1215. Ap. 1. B. 32. L. 66.

²²⁸ Приглашение старообрядцев Эстонии // LCVA. F. 1832. Ap. 1. B. 2. L. 37.

²²⁹ Отчет 1928 03 23 // LCVA. F. 1832. Ap. 1. B. 2. L. 37.

²³⁰ G. Potašenko Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje // Naujasis židinys 1995. Nr. 7 – 8.

²³¹ J. Sabaliauskaitė Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m. Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999. P. 23.

²³² ŠM KRD. Direktorius SCT (be parašu) 1931 06 20 - 22 // LCVA. F. 391. Ap. 4. B. 724. L. 39.

²³³ Sabaliauskaitė J. Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m. Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999. P. 23

3. VISUOMENINĖ POLITINĖ SENTIKIŲ BAŽNYČIOS LIETUVOJE SKLAIDA

Aptariant visuomeninę politinę SBL sklaidą nagrinėjamoju laikotarpiu galima išskirti dvi sentikių išitraukimo į visuomeninį politinį gyvenimą formas: individualią ir per visuomenines politines organizacijas. Dauguma tarpukariu Lietuvoje gyvenusių sentikių buvo Lietuvos piliečiai, o jų religinė organizacija 1923 m. buvo pripažinta oficialiai. Šie du veiksniai įgalino sentikius ištraukti į įvairias visuomeninio politinio gyvenimo sritis.

Žymesni SBL veikėjai sudarė tą nedidelę išsilavinusių, svarbias pareigas užimančių Lietuvos sentikių dalį. Šie žmonės buvo renkami į Sentikių organizacijos valdymo institucijas.

Žymus SBL veikėjas Ivanas Prozorovas (SCT pirmininkas 1938 – 1940 m.) žinomas ir kaip kutūros veikėjas. 1921 – 1932 m. buvo Lietuvos nacionalinio operos teatro solistas. Žymesni jo vaidmenys .- prancūzo Triké“ operoje „ Eugenijus Oneginas“ ir Čekalinskio operoje „ Pikių dama“ buvo teigiamai įvertinti kritikų.(<http://www.kopajglubze.boom.ru/slovar/p.htm>).

Lietuvos nepriklausomybę 1918 – 1920 m. apgynusios kariuomenės gretose tiriamuoju laikotarpiu tarnavo ir sentikių kariai ir karininkai.

Sentikių karių pasiskirstymo tikybotomis Lietuvos kariuomenėje duomenys praktiškai atitiko 1923 m. surašymo duomenų bendras proporcijas.²³⁴ Keletas žymesnių sentikių veikėjų buvo karininkai ir atliko tarnybą Lietuvos kariuomenėje.

Jefremovas Aristarchas žymus SBL veikėjas: SCT pirmininkas (1934 – 1938), Lietuvos piliečių rusų demokratinės sąjungos narys, vėliau jos pirmininkas taip pat kurį laiką tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1922 m. buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę išstranavo iki 1923 m. Įdomų, kad jo tarnybinėje eigoje nurodoma, kad iš tarnybos A. Jefremovas buvo atleistas, nes neišmoko lietuviškai.²³⁵

SCT narys S. Kalininas mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę 1920 m. Tais pačiais metais jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. S. Kalininas. tarnavo atsargos batalione, pėstininkų pulkuose, karo aviacijos ir mokomosiose eskadrilėse. 1939 m. paleistas į atsargą, 1940 – į dimisiją. 1944 m. prasidėjus antrai sovietinei okupacijai buvo suimtas ir 1944 .11 23 mirė kalėdamas.²³⁶

Su SBL glaudžiai bendradarbiavo *Lietuvos piliečių rusų demokratinė sąjunga*. (toliau LPRDS)

²³⁴ Lietuvos kariuomenės skaičiai 1920 – 191939 m. Vaičėnionis J // Karo archyvas XVII V., 2002. P. 175.

²³⁵ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918 – 1953 m. V., 2004. D.4. P.

²³⁶ Ten pat.. P.139.

LPRDS pradėjo veikti 1920 09 15, jos pagrindinis tikslas buvo Lietuvos piliečių rusų interesų gynimas Lietuvos konstitucijos ribose. Sąjunga telkė apie 700 narių²³⁷ Šios organizacijos pirmininku buvo J. Jerinas (pirmojo seimo narys, SCT vicepirmininkas). Sąjungoje sentikiai veikė kartu su stačiatikiais, tačiau sentikių joje buvo dauguma.²³⁸ 1923 m. SCT išplatino LPRDS kreipimąsi į rusų tautybės piliečius. Jame buvo kviečiama susitelkti ir susivienyti, kad vadovaujantis konstitucija būtų galima įgyvendinti savo siekius visuomeniniame, kultūriniame ir politiniame gyvenime²³⁹. Prieš trečiuosius 1926 m. seimo rinkimus buvo sudaryti kandidatų į seimo rinkimus sąrašai. Sentikiai už juos balsavo bendruose parapijos tarybų susirinkimuose. Raistaniškių sentikių parapijos 1926 m. vasario 12 d. susirinkime buvo renkami kandidatai į būsimo seimo rinkimus. Balsavimo rezultatai buvo tokie: iš 165 dalyvavusių parapijiečių už A. Jefremovą balsavo 40, už Prozorovą – 40, už Chochlovą – 30, už Kamininą -28, už J. Jeriną – 27.²⁴⁰

Į III Seimo rinkimų Lietuvos piliečių rusų demokratinės sąjungos sąrašą Utenos rinkiminėje apygardoje pakliuvo J. Jerinas ir K. Chochlovas²⁴¹ Trečiuosiuose seimo rinkimuose Zarasų apskrityje už Rusų demokratinės sąjungos sąrašą balsavo 66²⁴²

Lietuvos piliečių rusų demokratinė sąjunga tarpininkavo sprendžiant turtinius ginčus. 1922 m. sąjunga susirašinėjo su Tikybų Departamentu palaikydama Žemelgofo sentikių parapijos prašymą gąžinti jiems atimtus maldos namų²⁴³

Kauno sentikių Moterų labdarybės draugija (toliau KSMLD) pradėjo veikti 1929. Draugijos susikūrimo tikslą atspindėjo draugijos pavadinimas. KSMLD veikė Kauno mieste. Draugijos įstatai buvo užregistruoti 1929 05 06 Kauno miesto ir apskrities viršininko raštinėje²⁴⁴.

Draugija telkė nuo 74 – 130 narių²⁴⁵

²³⁷ Kauno apskrities viršininkui pirm. Lietuv. Org. Surašym.anketa 1932 01 04// F.377. Ap.10. B. 28. L. 11. L.11.

²³⁸ Kauno apskrities viršininkui pirm. Lietuv. Org. Surašym.anketa 1932 01 04 // Ten pat. L.11.

²³⁹ Sabaliauskaitė J., Gumuliauskaitė L. Iš Sentikių bažnyčios istorijos: 1922 – 1944 // Lietuvos sentikiai: duomenys ir tyrimai 1996 – 1997. VU. – V.,1998.

²⁴⁰ Протокол общего собрания Рейстанишскова старообр.прихода 1926 02 12 // LCVA. F.1215. Ap. 1B. 183. L. 22.

²⁴¹ Utenos rinkimų į Seimą apygarda. Sąrašas Nr. 15. // Lietuva. – 1926. – Nr. 86. P. 2.

²⁴² III Seimo rinkimai. Paduotų už atskirus sąrašus balsų skaičius // Lietuvos Statistikos metraštis. – 1924 – 1926. – P.87.

²⁴³ Lietuvos piliečių rusų demokratinė sąjunga TD 1922 // LCVA. F. 377. Ap. 9. B. 47. L. 103.

²⁴⁴ Kauno sentikių moterų labdarybės draugijos įstatai // LCVA. F. 1157.B.1.

²⁴⁵ Kauno apskrities viršininkui pirm. Lietuvos Organizacijų surašymo anketa 1932 01 04// F.377. Ap.10. B. 28. L. 11. L.22; список членов Ковенского женского старообрядческого благотворительского общества 1932 04 17// LCVA. F.1157. Ap. 24. B.3. L.

Draugijos valdyba sudarė – pirmininkė, vicepirmininkė, sekretorė, išdininkė, narė. Vienu metu valdybą sudarė: Nikolskaja J. (pirmininkė), Kazlovskaja M. (vicepirmininkė), Pavlova M. (sekretorė), Kazlovskaja P. (išdininkė), Litovkina K. (narė)²⁴⁶ Draugija rengdavo valdybos posėdžius ir visos draugijos susirinkimus. Paprastai posėdžiuose buvo svarstomi einamieji reikalai taip naujų narių priėmimas, nario mokesčio nustatymas, valdybos rinkimai. Skaitomi pranešimai apie pajamų – išlaidų ataskaitas ir draugijos veiklą.

Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje KSMLD kreipėsi į Kauno miesto valdybą prašydama finansinės paramos. Valdybos socialinės apsaugos skyriaus vedėjas paaiškino, kokiais atvejais yra šelpiamos labdaringos organizacijos:

1932 m. *Miesto Valdybos parėdymu pranešame, kad savivaldybė šelpia tik tokias labdraingas organizacijas, kurios laiko vaikams globoti įstaigas...*²⁴⁷..

Labdaringo pobūdžio draugijos veikla atsispindi posėdžių protokoluose. KSMLD bendradarbiavo su rusų Kauno gimnazija. Gimnazijos direktorius Timinskis A. atsiuntė draugijai kvietimą į pasitarimą dėl rengiamos „rusų vaiko dienos“²⁴⁸. Draugija organizuodavo kultūrinius labdarinius renginius: spektaklius²⁴⁹, koncertus²⁵⁰ taip pat su rusų mokyklos tėvų komitetu dalyvavo labdaros loterijoje²⁵¹. Labdara vaikams neapsiribojo pinigų²⁵² skyrimu. Prieš naujuosius metus draugija rūpinosi, kaip padaryti vaikams gražesnę šventę. Posėdyje buvo aptariamas naujametinės eglutės puošimo rusų mokykloje klausimas²⁵³. Buvo svarstomas vaikų darželio steigimo klausimas²⁵⁴.

²⁴⁶ KSMLD valdybos sąrašas // LCVA. F. 1157. Ap. 24. B. 2. L.1

²⁴⁷ Sentikių Moterų draugijai Kauno miesto valdybos socialinės apsaugos skyriaus vedėjas 1930 01 17 // Ten pat. L.5.

²⁴⁸ „Женскому Старообрядческому Благотворительскому Обществу 1932 // Ten pat. L.9.

²⁴⁹ Kauno miesto ir apskr. Viršininkas KSMLD – ai 1933 01 04 // Ten pat. L.31.

²⁵⁰ Kauno m. policijos VI nuovados virš – o 1933 02 15 pažymėjimas // Ten pat. L. 35.

²⁵¹ Отчет Женского Старообрядческого Благотворительского Общества и родительского комитета русской школы по проведению лотереи 1933 12 29 // Ten pat. L.57 – 58.

²⁵² Протокол заседания 1932 12 12 (nutarta: kusių mokyklos vaikams išskirti 42 lt.) // Ten pat. L.25.

²⁵³ ten pat. KSMLD posėdžio protokolas 1932 01 11 L.8.

²⁵⁴ ten pat. KSMLD pasitarimo protokolas 1932 10 23 L.21.

IŠVADOS

Išanalizavus istoriografiją bei Lietuvos archyvuose surinktus duomenis galima būtų daryti šias išvadas:

SBL raidos tendencijos viena vertus atskleidžia SBL raidos ypatumus, kita vertus išryškina Lietuvos politikos gaires religijos ir religinių mažumų atžvilgiu.

SCT įkūrimas liudijo SBL centralizacijos procesus, nulemtus naujų politinių aplinkybių. (SCT turėjo teisę tvirtinti išrinktus parapijų tarybų narius, dvasios tėvus ir revizinę komisiją) Nors Sentikių religinė organizacija buvo „modernizuojama“, kita vertus išlaikytos tradicinės sentikiams būdingos organizacinės valdymo formos. Suvažiavimai – buvo grandis išlaikanti bendruomeniškumo ir demokratinio valdymo principus, tradiciškai būdingus sentikių pomorų bendruomenėms. 1918 – 1940 m. Lietuvoje įvyko 8 SBL suvažiavimai, antrajame suvažiavime priimti Įstatai sentikių parapijoms Lietuvoje, turėję saugoti parapijų savivaldą. Tuo pat metu išaugo SCT autoritetas ir įtaka. Nors SBL vidaus valdymas nevisuomet vyko sklandžiai, organizaciniu požiūriu Lietuvos sentikių bendruomenė tapo vieningesnė.

Pagal valstybių ir religinių organizacijų bendradarbiavimo intensyvumą Lietuvos valstybę aptariamuoju laikotarpiu galima priskirti Valstybės neatskirtos nuo Bažnyčios, tačiau pasižyminčios sąlyginio religinio lygiateisiškumu modeliui.

Apibendrinant Valstybės ir SBL santykius, Valstybės politika SBL atžvilgiu galima apibrėžti kaip kompromisinę. Valstybė stengėsi nesikišti į SBL vidaus reikalus, tačiau, Valstybės ir Bažnyčios santykių modelis, veikęs Lietuvoje aptariamuoju laikotarpiu, sąlygojo valdžios kišimąsi į SBL vidaus gyvenimą. Viena vertus tokia politika, suteikė šiek tiek apsaugos ir sentikių religinei mažumai, pagal analogiją taikant jai tam tikrus nutarimus, kurie iš esmės buvo priimti „valstybinės“ bažnyčios interesams ginti. Kita vertus, vykdant tokią politiką valstybė kartais pažeisdavo SBL autonomijos ribas. SBL sprendė prisitaikymo prie naujų politinių sąlygų problemas. Sprendžiant metrikacijos vedimo problemą, centrinė Sentikių Bažnyčios Lietuvoje institucija ieškojo įvairių kompromisinių problemos sprendimo variantų: kreipėsi į valdžios institucijas prašydama leisti vesti metrikus ir rusų kalba, įsteigė Dvasinius kursus turėjusius parengti raštingą ir labiau prisitaikiusią prie naujų politinių aplinkybių dvasios tėvų kartą.

Įvertinant SBL teisinę padėtį reikia pastebėti tai, kad visą tarpukarį buvo vadovautasi laikinojo pobūdžio įstatymu, o tai reiškė, kad teisinė SBL padėtis nebuvo galutinai sureguliuota. Valstybė oficialiai nepripažino nė vieno SBL vidaus dokumento. Šis neapibrėžtumas ir sudarė sąlygas valdžiai kištis į SBL vidaus reikalus. Galutinį aukščiausios SBL valdžios pripažinimą lėmė valdžios institucijos, o ne organizacinis SBL principas, kuris yra svarbi bepapijų pomorų sentikių sudedamoji religijos dalis. Paradoksalu, tačiau SBL atveju šie autonomijos pažeidimai turėjo teigiamos

reikšmės vieningos SBL organizacijos išsaugojimui. Nes SBL organizacijoje buvo dažnai susiduriama ir su silpnosiomis demokratinėms valdymo pusėms. Tačiau net, jei vertintumėm, kad valdžios institucijų kišimasis atliko stabilizuojantį vaidmenį, demokratinėse visuomenėse valstybė neturi imtis priemonių užtikrinti, kad religinės bendruomenės išliktų ar joms vadovautų suvienyta vadovybė.

Apibendrinant visuomeninę politinę SBL sklaidą, dera pasakyti, kad ilgą laiką neturėję galimybės reikštis visuomeninėje ir politinėje gyvenimo sferose, tarpukariu sentikiai palaipsniui ima įsitraukti į visuomeninį politinį Lietuvos gyvenimą. Tokiu būdu atliktas tyrimas koreguoja, būtent iš tarpukario istoriografijos atkeliavusio „tamsaus“, „pasyvaus“, „kolonisto“ sentikio įvaizdį. Tarpukariu sentikiai ėmė aktyviai reikštis beveik visose veiklos srityse: valstybės valdyme, kultūroje, karyboje, socialinės pagalbos, griaudami įsisisenėjusius savivaizdžio stereotipus. Tiesa, tokie pokyčiai buvo labiau pastebimi miestietiškos sentikių bendruomenėse, o jų nagrinėjamoju laikotarpiu daug nebuvo, todėl ir jų indėlis į visuomeninį politinį Lietuvos gyvenimą kuklus ir dažnai istorikų nepastebimas.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ŠALTINIAI

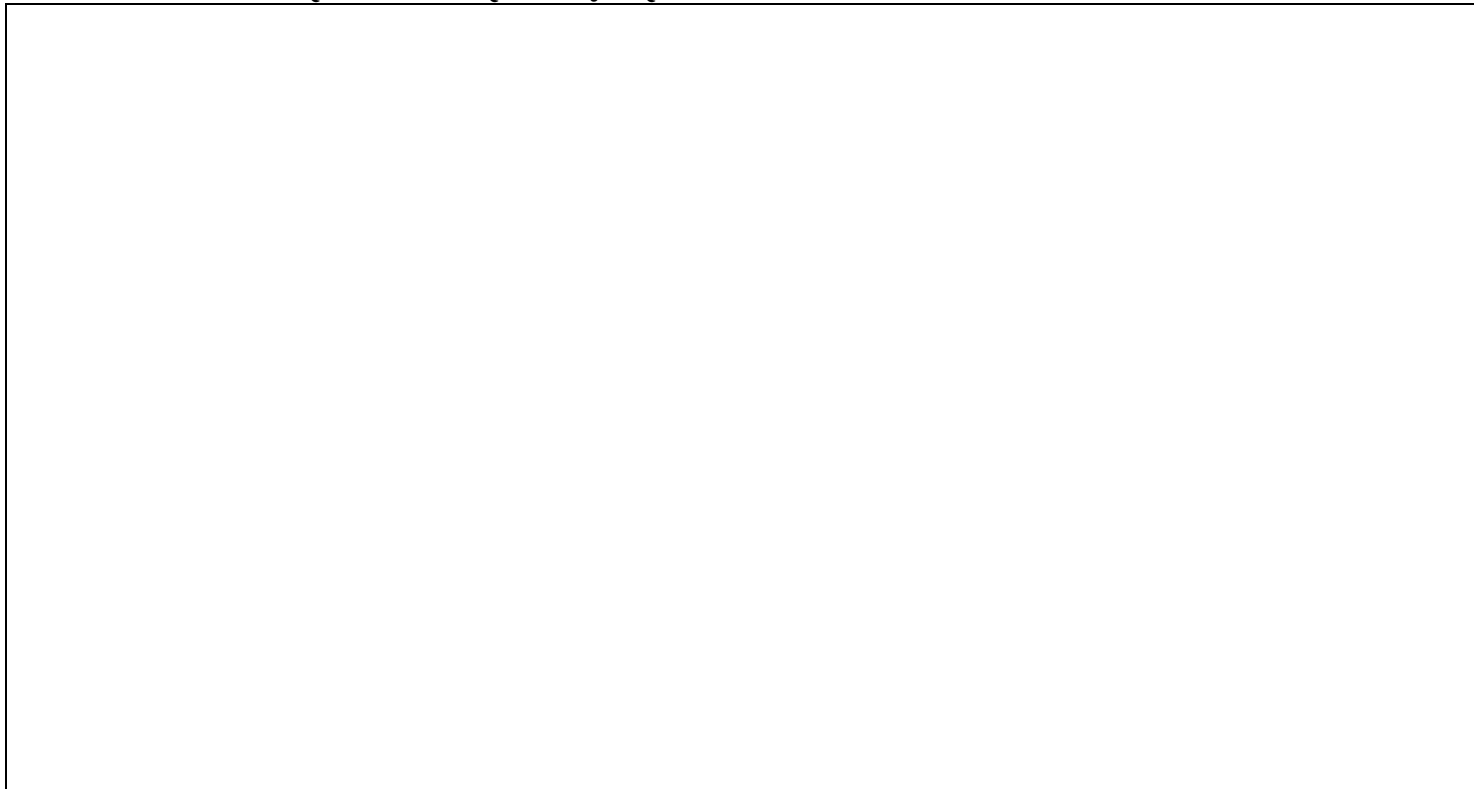
1. Būčys P. Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje // Atheneum. – 1936. – t.7, sąs.1, P.6
2. LCVA. F. 377. Ap. 9.
3. LCVA. F.377. Ap.10.
4. LCVA. F. 391. Ap. 4.
- 5.. LCVA. F.1157. Ap. 24.
6. LCVA. F. 1215. Ap. 1..
7. Lietuvos sentikių organizacijos santykiams su Lietuvos vyriausybe normuoti laikinos taisyklės // Vyriausybės žinios, 1923 05 29, Nr. 29.
8. Lietuvos Statistikos metraštis. – 1924 – 1926. 10.Lietuvos Teisės šaltiniai Lietuvos Valstybės
9. Teisės aktai (1918 02 16 – 1940 06 15) Vilnius -1996.
10. Lietuvos gyventojai:Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys. Kaunas, b.1.,1924.
11. Pradžios mokyklų įstatymai, taisyklės, instrukcijos, aplinkraščiai ir programos. – Kaunas - Marijanpolė. – 1930.
12. Pradžios mokyklų įstatymas // Vyriausybės žinios. – 1923. – Nr.117.
13. Mūsų Lietuva: Krašto vietovių istor., geogr., etnogr., bruožai // paruošė Kviklys B. V.:1989. – D.1-4.
14. Švietimo darbas:Švietimo Ministerijos mėnesinis laikraštis. – Kaunas:Švietimo Ministerija, 1919-
15. Tikybinių įstaigų etatai 1923 05 20 // Vyriausybės žinios. – 1920. – Nr. 33. P.
16. Tikybinių įstaigų etatai 1925 01 17 // Vyriausybės žinios. – 1925. – Nr. 179.
17. Įstatymas apie draugijas // Vyriausybės žinios 1919 m.
18. Наказъ Старообрядческимъ приходамъ въ Литвѣ. Ковно. г. 1923.
19. Прозоров И. История старообрядчества.К.1933.
20. Староверие Балтии и Полши //http://www.kopajglubze.boom.ru/

LITERATŪRA

1. A.Marcinkevičius, S. Kaubrys. Lietuvos Stačiatikių Bažnyčia 1918 – 1940 m.V.,2003.
2. G.Potašenko Sentikystė ir sentikiai Lietuvoje // Naujasis židinys 1995. Nr.7 – 8.
3. J.Sabalaiuskaitė., L.Gumuliauskaitė Iš Sentikių bažnyčios istorijos: 1922 – 1944 // Lietuvos sentikiai: duomenys ir tyrimai 1996 – 1997. VU. – V.,1998.
4. Karo archyvas XVII V., 2002.

5. Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia 1915 - 1995 // Lietuvos evangelikų bažnyčios. Istorijos metmenys, sudarė Herman A. Vilnius, 2003.
6. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918 – 1953 m. V., 2004.
7. Lietuvos Teisės istorija Andriulis V., M. Maksimaitis 2002 V.
8. L. Truska. Antanas Smetona ir jo laikai. Vilnius, 1996.
9. M. Riomeris Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos Kaunas., Vytauto Didžiojo univ. Teisių fak., 1937.
10. R. Laukaitytė. Stačiatikių bažnyčia Lietuvoje XX amžiuje. V., 2003.
11. Sentikių Bažnyčia Lietuvoje 1918 -1940 m. Bakalaurinis darbas. Vadovas G. Potašenko. Vilnius. VU. 1999.
12. V. Vardys. Bažnyčios ir valstybės santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Krikščionybė Lietuvoje. Čikaga, 1997. P. 240-269.
13. Vysk. P. Bučys. Rusai stačiatikiai ir sentikiai Lietuvoje. Kaunas, 1937.

Stačiatikių ir Sentikių Bažnyčių finansavimas 1928 – 1940 m.

Grafikas sudarytas remiantis: *lentele Tikybinėms įstaigoms nuo 1928 – 1940 m. išmokėti kreditai*
// LCVA. F.391. Ap. 4. B. 370. L. 1.

GYVENTOJŲ LIETUVOJE TIKYBOMIS SKAIČIAUS IR TIKYBINĖMS ORGANIZACIJOMS SKIRIAMŲ LĖŠŲ SANTYKIS PROCENTAIS

SENTIKIAI

STAČIATIKIAI

EV. LIUTERONAI

Diagrama sudaryta remiantis: Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. surašymo duomenys. Kaunas, b.l., 1924. P. XL. ir lentelė: Tikybinėms įstaigoms nuo 1928 – 1940 m. išmokėti kreditai // LCVA. F.391. Ap. 4. B. 370. L. 1.